

BORGARTING LAGMANNSRETT

DOM

Avsagt: 18.11.2022

Saksnr.: 22-043798ASD-BORG/01

Dommere:

Lagdommer	Henrik Kolderup
Konstituert lagdommer	Jonn Ola Sørensen
Lagdommer	Ida Skirstad Pollen

Ankende part	Christel Cecilie Tiedemann Hagen	Advokat Anette Fjeld
Ankende part	Inger Pettersen	Advokat Anette Fjeld
Ankende part	Lena Iren Notstad Haugland	Advokat Anette Fjeld
Ankende part	Liv Anne Klubben	Advokat Anette Fjeld
Ankende part	Liss Bodil Olsen	Advokat Anette Fjeld
Ankende part	Norsk Cavalierklubb	Advokat Anette Fjeld
Ankende part	Norsk Kennel Klub	Advokat Anette Fjeld
Ankende part	Norsk Bulldog Klubb	Advokat Anette Fjeld
Ankende part	Jorunn Rosander	Advokat Anette Fjeld
Ankemotpart	Dyrebeskyttelsen Norge	Advokat Dagny Marie Ås Hovind Advokat Emanuel Feinberg

Saken gjelder spørsmål om avl av hunder av rasene Engelsk bulldog og Cavalier King Charles Spaniel er i strid med dyrevelferdsloven § 25 første til tredje ledd.

Sakens bakgrunn

1. Innledning

Cavalier King Charles Spaniel (heretter Cavalier) og Engelsk bulldog er to engelske hunderaser. De er over tid avlet frem til å ha slike trekk som de har i dag. Det finnes over 400 hunderaser internasjonalt, som har opphav i forskjellige land. Det er for eksempel syv norske hunderaser, herunder Norsk elghund grå og Lundehund.

Hunderaser er blitt til gjennom målrettet avl, særlig fra 1800-tallet. I fremavlingen av hunderaser er det gjerne lagt vekt på ulike egenskaper, som funksjoner knyttet til jakt eller dyrehold, mentale egenskaper (lynne) og fysiske ytre trekk som størrelse, form og farge (gjerne betegnet som eksteriøre trekk). Gjennom den målrettede avlen har hunderasene fått de trekkene de har i dag. Som ledd i den organiserte raseavlen blir det ført stambøker og gjennomført utstillinger.

Ved avl av Cavalier og Engelsk bulldog er det lagt vekt på bestemte eksteriøre trekk, som kjennetegner rasene, i tillegg til lynne som er viktig for selskap med mennesker. Avl på slike egenskaper kan avvike fra egenskaper eller funksjoner hunderasen opprinnelig hadde og ble brukt og avlet for. Engelsk bulldog skal for eksempel tidligere ha vært brukt til jakt eller kamp med okser, mens det etter hvert i avlsarbeidet har blitt lagt avgjørende vekt på eksteriøre trekk og egnethet for menneskelig selskap.

Det er egne rasestandarder for Cavalier og Engelsk bulldog, som nærmere beskriver ønskede egenskaper. Ifølge det internasjonale forbundet for kennelklubber, Federation Cynologique Internationalc ("FCI"), som Norsk Kennel Klub (NKK) er tilknyttet, skal rasens standard bestemmes av rasens hjemland. Ansvar for rasestandarden for både Engelsk bulldog og Cavalier ligger hos den britiske kennelklubben, The Kennel Club.

2. Norsk Kennel Klub (NKK) og de norske raseklubbene

NKK er den største organisasjonen for hundeeiere i Norge, der hundeeiere er indirekte medlemmer gjennom en eller flere av de totalt over 250 rase- eller aktivitetsklubbene eller forbund som inngår i NKK. Norsk Cavalierklubb og Norsk Bulldog Klubb er slike raseklubber. NKK har etter sine vedtekter det overordnede ansvaret for hundeavl og hunderaser i Norge. Forvaltningen av den enkelte rase er likevel delegert til de respektive raseklubbene. For Cavalier og Engelsk bulldog er forvaltningen delegert til henholdsvis Norsk Cavalierklubb og Norsk Bulldog Klubb. I det følgende betegnes NKK, Norsk Cavalierklubb og Norsk Bulldog Klubb samlet som «klubbene».

Klubbene har som vedtektsfestet formål blant annet å arbeide for etisk riktig behandling av hunder, og for at avl skjer i ønsket retning, både når det gjelder rasestandard, bruksegenskaper og rasenes sunnhet. Rasehundklubbenes vedtekter er godkjent av NKK. Rasehundklubbene er ansvarlige for utarbeidelse og oppdatering av rasespesifikk avlsstrategi ("RAS") for "sine" raser. RAS må godkjennes av NKK.

NKK arrangerer utstillinger og utdanner dommere for vurdering av hundene. Videre drifter NKK «Dogweb», som er en database med opplysninger om for eksempel slektskap og helsedata for hunder registrert i NKK, som kan brukes av oppdrettere for å finne partnere for avlshunder eller av valpekjøpere. NKK har også en veterinærportal, hvor veterinærer kan registrere seg som brukere for registrering av helseresultater mv. Som tingretten legger lagmannsretten til grunn at omtrent 50 % av alle norske hunder er registrert i NKK.

Lagmannsretten kommer nærmere tilbake til klubbens virksomhet, regler og retningslinjer der hvor det har betydning for sakens rettslige spørsmål.

3. Oversikt over helsemessige forhold som har vært fremhevet i saken

3.1 Innledning

Det er på det rene at noen hunderaser er mer utsatt for sykdom eller plager enn andre fordi det har vært målrettet avlet på bestemte eksteriøre trekk som kan ha betydning for hundenes helse. Videre har det innenfor hundeavl tradisjonelt vært vanlig å benytte nært beslektede forelderdyr (innavl), som har ført til at noen raser er mer disponerte for bestemte sykdommer på grunn av opphopning av sykdomsgener.

Partene er enige om de mest sentrale sykdommene eller tilstandene som rasene Cavalier og Engelsk bulldog er disponert for. Ankeforhandlingen har vært konsentrert om disse. For Cavalier er dette de nevrologiske tilstandene Chiari-like Malformation (CM) og Syringomyeli (SM), samt hjerteklafftilstanden Myxomatous Mitral Valve Disease (MMVD). For Engelsk bulldog har forhandlingen vært konsentrert om tilstanden Brachycephalic Obstructive Airway Syndrome (BOAS), som medfører respirasjonsproblemer, samt Engelsk bulldogs evne til å føde og pare naturlig.

At en hund får påvist en diagnose eller en tilstand er ikke ensbetydende med at hunden har eller vil utvikle kliniske symptomer på smerte eller sykdom, se nedenfor om CM, SM og MMVD. Det kan også være ulike grader av en diagnose eller en tilstand, slik som for BOAS som graderes fra 0 til 3.

I korte trekk er partene uenige om utbredelsen av de nevnte diagnosene eller tilstandene, risikoen for kliniske symptomer og grader av tilstandene, hvordan disse kan arte seg og påvirke den enkelte hund samt risikoen for at tilstandene videreføres ved avl.

Lagmannsretten kommer tilbake til dette i vurderingen etter dyrevelferdsloven § 25 nedenfor.

3.2. Chiari-like Malformation (CM) hos Cavalier

Partene er enige om at tilnærmet alle hunder av rasen Cavalier har Chiari-like Malformation (CM) i en eller annen grad. De er videre enige i den generelle beskrivelsen av lidelsen som er gitt i tingrettens dom, og som lagmannsretten derfor legger til grunn:

CM betegner en genetisk, arvelig tilstand der hodeskallens innvendige volum er utilstrekkelig til å romme volumet av dyrets hjerne og den forlengede marg. Deler av lillehjernen og den forlengede marg kan danne et brokk mot ryggmargen. Tilstanden skyldes at sømmene mellom hodeskallens beindeler lukkes og vokser sammen før hunden er ferdig utvokst. Hos Cavalier er innvendig skalle volum redusert mest i skallens forkant. Det blir for liten plass til nervevevet, noe som kan føre til et smertesyndrom (CM-P) og til syringomyeli.

CM kan avdekkes og graderes ved screening i form av MR-undersøkelse. Det er variasjoner innenfor rasen med hensyn til graden av CM. Slike MR-undersøkelser er kostbare, og benyttes derfor i praksis i begrenset grad.

CM kan gi smerter eller andre kliniske symptomer. CM med smerter kan betegnes som CM-P for "Chiari-like malformation pain". Partene er uenige om CM-P er en dokumentert diagnose, hvor utbredt den er, og hvor store plager lidelsen gir.

CM og CM-P er i seg selv ikke dødelig, men tilstandene kan ikke helbredes hos enkeltindividet. Det er ikke bestridt at CM-P i enkelte tilfeller vil innebære så store smerter for hunden at avliving er eneste alternativ.

3.3. Syringomyeli (SM) hos Cavalier

CM kan for Cavalier gi opphav til den nevrologiske tilstanden Syringomyeli (SM), men partene er uenige om i hvilken utstrekning dette er tilfelle og om årsaker til SM blant mange av Cavalier-hundene. SM kan beskrives som en tilstand der hunden får cyster eller væskefylte hulrom i ryggmargen, som over tid kan ødelegge nervebaner. Selv om SM også forekommer hos andre små hunderaser som Pomeranian, Staffordshire Bull Terrier og Shih Tzu, er partene enige om at SM er noe Cavalier er særlig disponert for og som er mer utbredt i denne rasen enn i mange andre hunderaser.

Også SM kan diagnostiseres og graderes gjennom MR-undersøkelse. MR-undersøkelsen vil avdekke om hunden har cyster eller væskefylte hulrom i ryggmargen, og den eventuelle størrelsen på disse. Som for CM er slik undersøkelse kostbar, og benyttes derfor i begrenset utstrekning i dag.

SM kan gi kliniske symptomer – såkalt SM-S (symptomatisk Syringomyeli), som inkluderer sensitivitet og smerter rundt og i hode, nakke eller skuldre, som ofte kommer til uttrykk gjennom fantomkløe i nevnte område på den ene siden av kroppen. Symptomene på SM-S kan reduseres gjennom medisiner og/eller kirurgi, men tilstanden kan ikke kureres.

3.4. *Myxomatous Mitral Valve Disease (MMVD) hos Cavalier*

MMVD er den mest utbredte hjertelidelsen hos hunder generelt, men er mer utbredt og debuterer tidligere hos Cavalier enn hos andre hunderaser. MMVD er en hjerteklaffsykdom som medfører fortykning av hjerteklaffene mellom venstre forkammer og hjertekammer. Dette kan etter hvert føre til lekkasje og tilbakeslag av blod fra venstre hjertekammer tilbake til forkammeret. Hjerteklaffene utsettes for slitasje hos både friske og syke individer, men hos individer med MMVD fører slitasjen til skade eller arrdannelse som gradvis forverres.

Hjerteklafflekkasje høres som en blåselyd (bilyd) ved bruk av stetoskop, og graderes fra 1 – 6, hvor 6 er den kraftigste. Bilyd kan ikke likestilles med klinisk sykdom, men kan utvikle seg og gi symptomer og forårsake hjertesvikt og død på sikt. Hunder med MMVD blir født uten sykdomstegn, men utvikler kliniske symptomer senere i livet. NKK og Norsk Cavalierklubb arbeider for å få en økt debutalder for sykdommen gjennom avlsprogrammet for Cavalier.

Det er utviklet medisiner for behandling av MMVD, som benyttes ved lekkasje og forstørret hjertekammer («preklinisk fase B2»), og som fordobler den prekliniske fasen B2 fra 400 til 800 dager. Klinisk fase kjennetegnes av unormal trøtthet ved anstrengelser og pusteproblemer og hoste på grunn av væskeansamlinger i lungene, og behandles med oksygen, vanndrivende medisiner og annen relevant medisiner etter behov. De fleste hunder responderer positivt på behandlingen, og må medisineres resten av livet, mens noen responderer ikke og dør av hjertesvikt.

3.5. *Brachycephalic Obstructive Airway Syndrome (BOAS) hos Engelsk bulldog*

Engelsk bulldog betegnes som en "brachycephal" rase på grunn av dens korte og brede hodeskalle og flate snute. Hunderaser betegnes som brachycephale når skallebredden utgjør over 80 % av skallens lengde. Diagnosen Brachycephalic Obstructive Airway Syndrome (BOAS) er utbredt i brachycephale hunderaser generelt. Partene er enige om at Engelsk bulldog er disponert for BOAS, og har sluttet seg til tingrettens beskrivelse av syndromet, slik dette er gjengitt i dommen på side 37:

Hunder puster normalt gjennom nesen, men vil puste gjennom munnen under fysisk anstrengelse, når den er opphisset eller skal kvitte seg med overskuddsvarme (pesing). Som navnet angir, er BOAS et syndrom som skyldes redusert passasje av luft gjennom de øvre luftveier fordi disse blokkeres i større eller mindre grad av bløtvev – eksempelvis i den sammentrykte nesen, gjennom for lang og for tykk bløt

gane, for liten diameter på luftrøret, innsnevrede nesebor mv. Overvekt kan forsterke BOAS. Forholdet mellom kranie- og snutelengde ("craniofacial ratio") og nakkeomkrets kan også ha betydning for påvirknings-graden av BOAS, men noen entydig sammenheng her mangler siden påvirkningsgraden kan variere betydelig mellom individer med samme kranie/snute forhold og nakkeomkrets.

Partene har videre sluttet seg til tingrettens beskrivelse av symptomene, slik disse er gjengitt i dommen på side 37 - 38:

Kliniske symptomer på obstruerte luftveier inkluderer snorkelyder fra nese/nesesvelg, hveselyder fra svelg, anstrengt eller rask pust, redusert utholdenhet, søvnproblemer og pustestans. Dels må hunden bruke mer kraft for å få luft til lungene, og kunne oppleve å måtte kjempe for å få luft til å puste. Dels kan bløtvevet i luftveiene utvide seg som følge av pusteanskene slik at luftveiene blir enda trangere, hvilket forverrer tilstanden ytterligere. I tillegg tåler hunder med BOAS varme og høy luftfuktighet dårligere fordi evnen til temperaturregulering via pusten er svekket, og dyrenes fysiske utholdenhet svekkes av samme grunn.

BOAS diagnostiseres ofte rundt to til tre års alder eller tidligere, og det er ikke bestridt at sykdommen forverres over tid, samtidig som vekttap og mosjon kan minske symptomene. Det er enighet om at det finnes enkeltindivider innenfor rasen Engelsk bulldog som på grunn av BOAS har så betydelige helseutfordringer at de ikke skal benyttes i avl.

Det finnes ulike grader av BOAS (0 – 3) hos Engelsk bulldog. Graderingsmetoden er utviklet av blant annet professor Jane Ladlow ved University of Cambridge, og er kalt "Respiratory Function Grading Scheme". Det er enighet om at denne graderingsmetoden er allment akseptert og tilstrekkelig verifisert og konsistent til at den kan anvendes for å beskrive hundenes tilstand. Lagmannsretten kommer nærmere tilbake til dette graderingsregimet i vurderingen etter dyrevelferdsloven § 25 nedenfor.

3.6. Andre helsemessige forhold hos de to rasene

Det er på det rene at forekomsten av keisersnitt og inseminering er høyere blant Engelsk bulldog enn en del andre raser. Partene er imidlertid uenige om utbredelsen av keisersnitt og kunstig inseminering, samt om hva som er årsakene til en eventuell forhøyet forekomst sammenlignet med andre hunderaser, herunder om dette er utslag av manglende evne til å pare seg og føde naturlig.

Cavalier og Engelsk bulldog er også disponert for en rekke andre sykdommer eller tilstander utover de mest sentrale som er nevnt over. Partene er imidlertid uenige om omfanget av disse og i hvilken grad de er rasespesifikke.

Lagmannsretten kommer også tilbake til det som her er nevnt under den nærmere vurderingen etter dyrevelferdsloven § 25 nedenfor.

4. Saksgangen for domstolene

Dyrebeskyttelsen Norge («Dyrebeskyttelsen») reiste saken ved stevning for Oslo tingrett 23. november 2020 mot klubbene samt seks oppdrettere; tre for hver av rasene Cavalier og Engelsk bulldog. Som lagmannsretten kommer tilbake til, bygger Dyrebeskyttelsens søksmål på en generell pretensjon om at Cavalier og Engelsk bulldog *på rasenivå* har så store helsemessige plager at de ankende partenes avl av disse er i strid med dyrevelferdsloven § 25.

Oppdretterne ble valgt ut fordi de var representanter for oppdrett av de to hunderasene, og ikke fordi de skilte seg ut i noen negativ retning. Tvert imot har Dyrebeskyttelsen opplyst at de saksøkte oppdretterne følger «best practice» i forhold til klubbens krav til avl. Lagmannsretten kommer tilbake til de saksøkte oppdretternes avlsvirksomhet der det har betydning for vurderingene, men nevner allerede her at oppdretterne som medlemmer av de respektive raseklubber er forpliktet til å følge både raseklubbens og NKKs bestemmelser, og mulige sanksjoner ved brudd inkluderer registreringsnektelse, avlssperre og eksklusjon.

Søksmålet ble tatt ut i etterkant av at Dyrebeskyttelsen – etter hundemessen Dogs4All på Lillestrøm 18. november 2018 – varslet Mattilsynet om påståtte brudd på dyrevelferdsloven § 25. Mattilsynet foretok så tilsyn hos en rekke oppdrettere. Ingen av de gjennomførte tilsynene medførte varsel om vedtak.

Oslo tingrett avsa 31. januar 2022 dom med slik domsslutning:

Overfor Norsk Kennel Klub:

1. Det er i strid med dyrevelferdsloven § 25 første, annet og tredje ledd å avle hunderasen engelsk bulldogg.
2. Det er i strid med dyrevelferdsloven § 25 første, annet og tredje ledd å avle hunderasen cavalier king charles spaniel.

Overfor Norsk Bulldog Klubb:

1. Det er i strid med dyrevelferdsloven § 25 første, annet og tredje ledd å avle hunderasen engelsk bulldogg.

Overfor Norsk Cavalierklubb:

1. Det er i strid med dyrevelferdsloven § 25 første, annet og tredje ledd å avle hunderasen cavalier king charles spaniel.

Overfor Inger Pettersen, Liv-Anne Klubben og Christel Hagen:

1. Det er i strid med dyrevelferdsloven § 25 første, annet og tredje ledd å avle hunderasen cavalier king charles spaniel.
2. Inger Pettersen, Liv-Anne Klubben og Christel Hagen forbyr å avle hunderasen cavalier king charles spaniel.

Overfor Lena Haugland, Liss Bodil Olsen og Jorunn Rosander:

1. Det er i strid med dyrevelferdsloven § 25 første, annet og tredje ledd å avle hunderasen engelsk bulldogg.
2. Lena Haugland, Liss Bodil Olsen og Jorunn Rosander forbys å avle hunderasen engelsk bulldogg.

Overfor alle saksøkte:

1. Saksomkostninger tilkjennes ikke.

Norsk Kennel Klub, Norsk Bulldog Klubb, Norsk Cavalierklubb, Inger Pettersen, Liv-Anne Klubben, Christel Hagen, Lena Haugland, Liss Bodil Olsen og Jorunn Rosander har anket dommen til Borgarting lagmannsrett.

Foranlediget av argumentasjonen i ankeerklæringen, stilte lagmannsretten under saksforberedelsen spørsmål om adgangen til å kreve dom for forbud mot videre avl, slik det fremgår av tingrettens domsslutning for oppdretterne punkt 2. Uten at Dyrebeskyttelsen har sluttet seg til at det ikke er adgang til å avsi slik dom, har partene for lagmannsretten sammenfallende påstand om at oppdretterne frifinnes for disse punktene i tingrettens domsslutning. Som det fremgår nedenfor, skal oppdretterne derfor uansett frifinnes for kravet om forbud mot videre avl.

Ankeforhandling ble holdt 19. – 23. september 2022 i Borgarting lagmannsretts hus. Partene møtte sammen med sine prosessfullmektiger og avga forklaring. Det ble avhørt ti vitner, hvorav ni sakkyndige. Om bevisføringen for øvrig vises til rettsboken.

Partenes påstandsgrunnlag og påstander:

De ankende parter, **Christel Hagen, Inger Pettersen, Lena Haugland, Liv-Anne Klubben, Liss Bodil Olsen, Jorunn Rosander, Norsk Cavalierklubb, Norsk Kennel Klub og Norsk Bulldog Klubb**, har i hovedtrekk anført:

Vilkårene for å fremme saken etter tvisteloven § 1-4, jf. § 1-3 er ikke oppfylt, og saken bør avvises. Saken gjelder ikke et «rettskrav». Søksmålet er abstrakt og generelt og er ikke knyttet til et konkret saksforhold. Det vises særlig til at det er anlagt på rase- og ikke på individnivå.

Dyrebeskyttelsen har ikke søksmålsbehov overfor klubbene og de aktuelle oppdretterne. Det foreligger uansett ikke aktualitet når det gjelder klubbenes aktivitet ettersom de har manglende innvirkning på det faktiske avlsarbeidet til oppdretterne. Det er ikke naturlig og rimelig at domstolene skal avgjøre de krav som er reist i saken. Dyrebeskyttelsen har ingen sterk og aktuell interesse i få rettslig avklaring i en situasjon hvor det pågår et aktivt forskriftsarbeid.

Subsidiært anføres at dyrevelferdsloven § 25 er en fullmaktsbestemmelse og at domstolene ikke kan tre inn i forvaltningens sted og treffe realitetsavgjørelse.

Dyrevelferdsloven § 25 trekker opp prinsippene for avl, og det er opp til forvaltningen å utfylle innholdet av prinsippene. Bestemmelsens fjerde ledd gir hjemmel for å gi mer detaljerte bestemmelser i forskrift i samsvar med prinsippene i paragrafen. Landbruks- og matdepartementet har gitt Mattilsynet i oppdrag å utarbeide forslag til forskrift om hundeavl. Forbud mot avl på bestemte hunderaser faller utenfor oppdraget, og Mattilsynets utkast omfatter heller ikke slikt forbud. En dom i tråd med Dyrebeskyttelsens påstand vil innebære at domstolen trer inn i forvaltningens sted.

Dyrevelferdsloven bygger på en klar kompetansefordeling mellom Mattilsynet og domstolene, se dyrevelferdsloven § 30 første ledd og §§ 32 og 33. Det er Mattilsynet som har kompetanse etter disse bestemmelsene, herunder til å treffe enkeltvedtak, mens domstolene kan fastsette forbud etter § 33 i forbindelse med straffesak, jf. bestemmelsens andre ledd.

Dyrevelferdsloven § 25 er ingen sterk rettighetsbestemmelse som kan håndheves strengt for domstolene. Bestemmelsen har karakter av en formålsbestemmelse, som det vanskelig kan utledes konkrete rettigheter og plikter av. Domstolene må uansett vise tilbakeholdenhet i prøvingen av denne bestemmelsen.

Lagmannsretten må legge vekt på Mattilsynets praksis. Mattilsynet har gjennomført 17 tilsyn hos oppdrettere. Tilsynet har ikke fattet vedtak om forbud mot avl på enkelthunder, og har heller ikke funnet at avl på blant annet Engelsk bulldog er forbudt på prinsipielt grunnlag. Det må også legges vekt på det pågående forskriftsarbeidet om hundeavl, som vil omfatte de aktuelle rasene. Prøvingsintensiteten må tilpasses domstolens reelle forutsetninger for å overprøve Mattilsynets vurderinger i tilsynene og i utkast til forskrift, herunder de veterinærfaglige vurderingene.

Atter subsidiært anføres at domstolene ikke kan avsi dom for at det er i strid med dyrevelferdsloven § 25 å avle på rasene. Dyrevelferdsloven § 25 retter seg mot avl på individnivå; ved paring mellom to individer og deres avkom. Det er ikke fremlagt bevis som kaster lys over helsen i de norske populasjonene. Saken kan ikke avgjøres basert på studier fra utlandet. Dyrebeskyttelsen har bevisbyrden.

Terskelen for at avl er i strid med dyrevelferdsloven § 25 er relativt høy. Avkommet skal beskyttes mot «unødige» påkjenninger og belastninger, jf. § 3, slik som store kroniske smerter eller betydelig redusert evne til å puste. Dette må være mer sannsynlig enn ikke. Det er innenfor rammen av § 25 tillat å avle med sikte på å selektere bort uønskede egenskaper. Førre var prinsippet knyttet seg til å ha særskilte metoder for avdekking av

aktuelle sykdommer, som klubbene har. Dyrevelferdsloven § 25 første ledd innebærer at avlen skal gjennomføres slik at den mest sannsynlig gir friske avkom.

Så langt domstolen skal ta stilling til anvendelsen av dyrevelferdsloven § 25 på rasenivå, er fortsatt avl av Cavalier ikke i strid med dyrevelferdsloven § 25. Når det gjelder CM-P, SM-S og MMVD vises til den lave utbredelsen av kliniske tegn til smerte eller sykdom, og at det er mulig å selektere bort egenskapene ved å avle seg ut av tilstandene. Det vises videre til at NKK og Cavalierklubbens har strategier, regler, retningslinjer eller anbefalinger som skal sikre at det ikke avles videre på syke dyr. Det er blant annet anbefalinger om screening, krav om kjent hjertestatus, krav til debutalder på tre år og krav om at det ikke avles på syke hunder. Det er dessuten mulig å behandle MMVD med medisiner, og da reduseres ikke dyrevelferden. Det er ikke påvist andre tilstander hos Cavalier som har et omfang eller er rasespesifikke slik at det er av betydning etter dyrevelferdsloven § 25.

Fortsatt avl av Engelsk bulldog er heller ikke i strid med dyrevelferdsloven § 25. Med NKK og Bulldogklubbens regelverk er det ikke sannsynlighetsovervekt for at avkommet av Engelsk bulldog vil bli påført unødige påkjenninger eller belastninger som følge av BOAS. 80 % av Engelske bulldog har BOAS grad 0 eller 1, og 90 % av hundene har fått avkom som har BOAS grad 0 eller 1. Hunder med BOAS grad 0 eller 1 er klinisk upåvirket med normal livskvalitet og fysisk utholdenhet.

Engelsk bulldog evner å føde naturlig. NKKs avlsstrategi stiller krav til slik evne for avl, samt fastsetter at planlagt keisersnitt ikke er lov. Raseklubbens etiske regler oppstiller også begrensinger i muligheten for å bruke hund til avl som det tidligere er tatt keisersnitt på. Bulldogklubben har også igangsatt andre tiltak for å øke forekomsten av naturlig fødsel. Årsakene til risiko for vanskelig fødsel hos Engelsk bulldog er ikke endelig klarlagt i forskningen. NKKs statistikk viser en positiv utvikling i retning av naturlig fødsel.

Inseminering er vanlig blant Engelske bulldog, men også utbredt blant andre hunderaser og hos andre husdyrarter. Det følger av rasespesifikk avlsstrategi for Engelsk bulldog at rasen er i stand til å pare naturlig og at det er å foretrekke. Inseminering benyttes fordi det er en målrettet måte å få variasjon i avlsmaterialet på. Inseminering gir ikke smerte. Utviklingen går i retning av at flere parer naturlig. Engelsk bulldog er også utsatt for andre diagnoser, men de har ikke et omfang eller er rasespesifikke slik at det får betydning etter dyrevelferdsloven § 25.

Det er tilstrekkelig genetisk variasjon i begge rasene for å kunne bedre rasenes helse generelt og på egenskapsnivå. Innavlsgard øker sannsynligheten for at enkelte sykdomsgener kan vise seg i form av noen syke individer, men ikke for sykdommer eller helsemessige utfordringer generelt. Klubbens etiske regler og avlsstrategi med blant annet krav til innavlsgard og beregning av dette basert på fem generasjoners stamtavle, bidrar til økt genetisk variasjon. Egenskapene som er aktuelle i saken her viser variasjon

(fenotypene) og har en arvelig komponent. Det er dermed mulig å få fremgang i avlsarbeidet. Hvor lang tid det tar varierer for hver egenskap.

Krysningsprosjekter er en metode for å øke den genetiske variasjonen i en rase ved tilførsel av avlsmateriale fra en annen rase. Slike prosjekter fordrer fagkunnskap og streng kontroll, og de er tidkrevende og usikre. Hvis avl av rasene Cavalier og Engelsk bulldog forbys, vil det ikke være mulig å krysse tilbake etter utkrysning.

Sterke reelle hensyn taler for at søksmålet enten avvises eller i alle fall ikke fører frem, særlig overfor klubbene. Hvis søksmålet fører frem, vil det hemme klubbenes mulighet til å få opprettholdt og utviklet avl i en bærekraftig retning, og avl vil bli videreført enten utenfor rammene av klubbene, eller ved at dyr importeres fra andre land.

Det er nedlagt slik påstand:

1. Norsk Kennel Klub, Norsk Cavalierklubb, Norsk Bulldog Klubb og oppdretterne Inger Pettersen, Liv Anne Klubben, Christel Hagen, Lena Haugland, Liss Bodil Olsen og Jorunn Rosander frifinnes.
2. Ankende parter tilkjennes sakskostnader for ting- og lagmannsrett.

Ankemotparten, **Dyrebeskyttelsen Norge**, har i hovedtrekk anført:

Søksmålsbetingelsene etter tvisteloven § 1-4, jf. § 1-3 er til stede, og saken må fremmes. Kravet overfor klubbene og oppdretterne om at konkret avl på de to hunderasene er ulovlig, er et «rettskrav». Det er utarbeidet to alternative påstander basert på spørsmålet om hjemmelen i dyrevelferdsloven § 25 første til tredje ledd kan være med i påstanden eller ikke. Rettsvirkningen av søksmålet er klar: Aktiviteten er ulovlig. Søksmålet er ikke abstrakt; her gjelder det én konkretisert handling; at avl av Engelsk bulldog og Cavalier er lovstridig.

Kravet til aktualitet og tilknytning er oppfylt overfor oppdretterne. De driver aktivt med avl og de er uenig i at avlen er ulovlig. Det foreligger derfor et aktuelt, reelt og praktisk behov for å få fastslått at avlen skjer i strid med loven. Dette gjelder også i forhold til klubbene for å ivareta dyreverninteresser. Det foreligger saklig uenighet av stor betydning for deres virke. Dyrevelferdsloven § 25 omfatter både slik avlsvirksomhet som NKK og raseklubbene driver fordi de er sentrale premissleverandører for avlen. I ethvert tilfelle vil spørsmålet om passiv søksmålstilknytning mest naturlig knytte seg til realitetsprøvingen.

Dyrevelferdsloven § 25 pålegger selvstendige plikter som domstolene kan håndheve, og bestemmelsen er ikke bare en kompetansebestemmelse. Loven er klart formulert som en avståelsesplikt, og det følger for øvrig av lovens system at loven kan brytes direkte, jf.

§§ 33 og 37. Det er her ikke tale om å forby noe som ellers er lovlig, men å ta stilling til om spesifikk avl er lovstridig. Forvaltningsskjønn og begrensninger av prøvelsesintensiteten er ikke aktuelt i saken her. Det foreligger heller ikke forvaltningspraksis som skal tillegges betydning.

Det er i saken her spørsmål om endringer i genmaterialet som følge av historisk avl – uavhengig av om endringene er skjedd i utlandet eller i Norge – medfører at rasens egenskaper oppfyller vilkårene i § 25 andre ledd bokstavene a – c. Det anføres ikke at de ankende parter ved avl selv endrer arveanleggene. Spørsmålet er om forringet genmateriale ved avl videreføres i strid med loven, se bestemmelsens tredje ledd. Det må innfortolkes en terskel om at det er kun unødvendige belastninger som omfattes, jf. lovens § 3. Herunder må belastningens karakter og omfang, inklusive risikoen for lidelse, tas i betraktning. Videre gjelder et forsiktighets- og føre var prinsipp. I denne sammenheng har det betydning at all renraset avl vil videreføre fellesnevnerne i genmaterialet.

Cavalier har blitt avlet på en måte som gjør at genmateriale er endret slik at det er i strid med samtlige av alternativene i § 25 andre ledd bokstavene a – c. Det vises til de hyppige forekomstene av lidelsene CM, CM-P, SM, SM-S og MMVD. Tilstandene vil bli videreført ved avl på Cavalier, og det er derfor i strid med § 25 tredje ledd å avle videre på rasen. Videre er terskelen for unødvendige belastninger overskredet. Det må ses hen til den store utbredelsen av CM og SM hos Cavalier og den store risikoen for CM-P og SM-S, med slike smerter og øvrige påvirkninger på dyrenes helse og funksjon som følger med lidelsene, samt begrensninger i muligheten for behandling. Det må også legges vekt på risikoen for lidelser knyttet til MMVD og andre diagnoser. Lidelsene er påført av mennesker gjennom avl, og kan ikke av hensyn til raserenhet, eller på annet grunnlag anses allment akseptert.

Avlsmål eller andre tiltak for å forsøke å avle bort lidelsene har ingen rettslig betydning. Retten må foreta en nåtidsvurdering ved vurderingen av om vilkårene i dyrevelferdsloven § 25 er oppfylt. Uansett hvilke tiltak eller avlsmål det er tale om, slik som debutalder på tre år for avl og screening, vil det ta tid før det kan bli noen effekt av betydning. Subsidiært må realismen i tiltaket og restskaden vurderes. CM har en kompleks nedarving, og den kan være genetisk «fixed». Det finnes ikke screening-metoder for CM-P tilgjengelig i dag. SM har også en kompleks nedarving, og «frie» individer kan få affisert avkom. Screening er utfordrende fordi sykdommen kan debutere sent. Det er eventuelt behov for screening av hele rasen («breed wide»). Screening er dyrt, lite tilgjengelig og brukes ikke i Norge.

Også Engelsk bulldogs genmateriale må anses endret slik at det er i strid med samtlige av alternativene i dyrevelferdsloven § 25 andre ledd bokstavene a – c, og dette genmaterialet vil videreføres ved avl av rasen. Videre avl av rasen er dermed i strid med § 25 tredje ledd. Videre må terskelen for unødvendige belastninger anses oppfylt. Godt over 85 % av Engelsk bulldog er så påvirket at de diagnostiseres med en grad av BOAS, og også hunder

med BOAS grad 0 har relativt dårligere pust enn andre hunder. Dette er uakseptabelt uavhengig av alvorlighetsgrad. Omkring 50 % har en alvorlig lidelse. Fremavlet genmateriale gjør dessuten at Engelsk bulldog har betydelige utfordringer med å føde naturlig, noe som reflekteres i at det er en stor andel keisersnitt og at hunder som forsøker å føde naturlig ofte ikke klarer det. Engelsk bulldog har også andre lidelser som må vurderes etter nevnte terskel.

Forbedringstiltak for Engelsk bulldog har, som for Cavalier, ingen rettslig betydning. Uansett forbedringstiltak, vil det ta tid før det kan bli noen effekt av dem. Subsidiært må realismen i tiltakene vurderes. Når det gjelder ekstrem brachycephali var Bannasch klar på at flere av genene er «fixed», mens Ladlow er usikker på effekten og sier kryssavl må vurderes om ti år. Det er ingen forskning som tilsier at fødselsutfordringene vil forbedres. Uansett må restskaden vurderes på selvstendig grunnlag.

Det er nedlagt slik påstand:

Norsk Kennel Klub

1. Det er i strid med dyrevelferdsloven § 25 første, annet og tredje ledd å avle hunderasen engelsk bulldog.
2. Det er i strid med dyrevelferdsloven § 25 første, annet og tredje ledd å avle hunderasen cavalier king charles spaniel.

Norsk Bulldog Klubb

1. Det er i strid med dyrevelferdsloven § 25 første, annet og tredje ledd å avle hunderasen engelsk bulldog.

Norsk Cavalierklubb

1. Det er i strid med dyrevelferdsloven § 25 først, annet og tredje ledd å avle hunderasen cavalier king charles spaniel.

Inger Pettersen, Liv-Anne Klubben, og Christel Hagen

1. Det er i strid med dyrevelferdsloven § 25 første, annet og tredje ledd å avle hunderasen cavalier king charles spaniel.
2. Inger Pettersen, Liv-Anne Klubben og Christel Hagen frifinnes for så vidt gjelder tingrettens domsslutning punkt 2.

Lena Haugland, Liss Bodil Olsen og Jorunn Rosander

1. Det er i strid med dyrevelferdsloven § 25 første, annet og tredje ledd å avle hunderasen engelsk bulldog.
2. Lena Haugland, Liss Bodil Olsen og Jorunn Rosander frifinnes for så vidt gjelder tingrettens domsslutning punkt 2.

For alle

Dyrebeskyttelsen Norge tilkjennes sakskostnader.

I tillegg nedlegges følgende alternative påstand:

Norsk Kennel Klubb

1. Det er rettsstridig å avle hunderasen engelsk bulldog.
2. Det er rettsstridig å avle hunderasen cavalier king charles spaniel.

Norsk Bulldog Klubb

1. Det er rettsstridig å avle hunderasen engelsk bulldog.

Norsk Cavalierklubb

1. Det er rettsstridig å avle hunderasen cavalier king charles spaniel.

Inger Pettersen, Liv-Anne Klubben og Christel Hagen

1. Det er rettsstridig å avle hunderasen cavalier king charles spaniel
2. Inger Pettersen, Liv-Anne Klubben og Christel Hagen frifinnes for så vidt gjelder tingrettens domsslutning punkt 2

Lena Haugland, Liss Bodil Olsen og Jorunn Rosander

1. Det er rettsstridig å avle hunderasen engelsk bulldog.
2. Lena Haugland, Liss Bodil Olsen og Jorunn Rosander frifinnes for så vidt gjelder tingrettens domsslutning punkt 2.

For alle

Dyrebeskyttelsen tilkjennes sakskostnader.

Lagmannsretten bemerker:

1. Oversikt

Lagmannsretten har kommet til at avl av Cavalier er i strid med dyrevelferdsloven § 25 tredje ledd, jf. andre ledd. Anken over tingrettens domsslutning overfor Norsk Kennel Klub, punkt 2, overfor Norsk Cavalierklubb, punkt 1, og overfor oppdretterne Inger Pettersen, Liv-Anne Klubben og Christel Hagen, punkt 1 har derfor ikke ført frem, slik at disse delene av anken forkastes. Den nærmere vurderingen av avl av Cavalier etter dyrevelferdsloven § 25 følger under punkt 8 nedenfor.

Lagmannsretten har derimot kommet til at avl av Engelsk bulldog ikke er i strid med dyrevelferdsloven § 25 tredje ledd, jf. andre ledd. Anken over tingrettens domsslutning overfor Norsk Kennel Klub, punkt 1, Norsk Bulldog Klubb, punkt 1, og overfor oppdretterne Lena Haugland, Liss Bodil Olsen og Jorunn Rosander, punkt 1, har derfor ført frem, slik at disse partene frifinnes på disse punkter. Den nærmere vurderingen av avl av Engelsk bulldog etter dyrevelferdsloven § 25 følger under punkt 9 nedenfor.

Før lagmannsretten behandler spørsmålet om de ankende partenes avl av de to hunderasene er i strid med dyrevelferdsloven § 25, vil retten først under punkt 2 behandle kravet om at saken skal avvises på grunn av manglende rettslig interesse. Dernest redegjøres det i punkt 3 for dyrevelferdsloven § 25 og bakgrunnen for bestemmelsen, før lagmannsretten i punkt

4 vurderer anførselen om at § 25 må anses som en kompetansebestemmelse og at det gjelder begrensninger for domstolenes prøvelsesintensitet etter bestemmelsen.

I punkt 5 følger lagmannsrettens vurdering av om den aktiviteten som klubbene driver omfattes av «avl»-begrepet i dyrevelferdsloven § 25. I punktene 6 og 7 tar lagmannsretten for seg noen rettslige utgangspunkter for vurderingen etter dyrevelferdsloven § 25.

2. Vilkår for fremme av saken

Som det fremgår under saksfremstillingen, har partene lagt ned sammenfallende påstander om frifinnelse når det gjelder tingrettens domsslutning overfor oppdretterne punkt 2 om at de forbys å avle henholdsvis Cavalier og Engelsk bulldog. Lagmannsretten legger partenes påstander om frifinnelse for dette kravet til grunn, jf. tvisteloven § 29-14 første ledd og § 9-7 første ledd, uten at lagmannsretten med det tar stilling til det prosessuelle spørsmålet om domstolene kan avsi dom for forbud mot videre avl med grunnlag i det håndhevingssystem som følger av dyrevelferdsloven.

Etter dette gjelder ankesaken Dyrebeskyttelsens krav overfor de ankende parter om at det er i strid med dyrevelferdsloven § 25 første til tredje ledd å avle hunderasene Engelsk bulldog og Cavalier. Partene er uenige om vilkårene for å fremme en slik sak etter tvisteloven § 1-4, jf. 1-3, er til stede.

Det følger av tvisteloven § 1-4 første ledd:

Foreninger og stiftelser kan reise søksmål i eget navn om forhold som det ligger innenfor organisasjonens formål og naturlige virkeområde å ivareta, når vilkårene ellers i § 1-3 er oppfylt.

Dyrebeskyttelsen faller innenfor personkretsen i tvisteloven § 1-4, og søksmålet faller innenfor foreningens formål. Hvorvidt søksmålet skal fremmes, beror derfor på om vilkårene ellers etter tvisteloven § 1-3 er oppfylt.

Tvisteloven § 1-3 fastsetter:

- (1) Det kan reises sak for domstolene om rettskrav.
- (2) Den som reiser saken, må påvise et reelt behov for å få kravet avgjort i forhold til saksøkte. Dette avgjøres ut fra en samlet vurdering av kravets aktualitet og partenes tilknytning til det.

Søksmålsvilkårene i §§ 1-3 og 1-4 innebærer en videreføring av søksmålsvilkårene i den tidligere tvistemålsloven § 54, jf. § 53, som gjerne ble formulert som et krav om rettslig interesse. Rettspraksis etter nevnte bestemmelser i tvistemålsloven er fortsatt relevant, samtidig som det er forutsatt i forarbeidene til tvisteloven at utformingen av tvisteloven

§ 1-3 legger til rette for utvikling og konkretisering gjennom rettspraksis. En tilsvarende forståelse er kommet til uttrykk i Høyesteretts avgjørelse inntatt i Rt-2011-540 avsnitt 47, hvor det heter:

Som utgangspunkt for den videre vurdering minner jeg om at begrepet «rettslig interesse» er en rettslig standard, og at lovgiveren åpnet for en videre utvikling og konkretisering gjennom rettspraksis da tvisteloven § 1-3 ble vedtatt.

Det vises i denne sammenheng også til tvisteloven § 1-1 første ledd siste setning hvor det blant annet er fastsatt at loven skal ivareta «samfunnets behov for å få respektert og avklart rettsreglene», som også kan få betydning for tolkningen av § 1-3, se Tore Schei m.fl., Tvisteloven: Kommentartutgave, § 1-3 note 1.1, Juridika, revidert 1. mars 2022.

Som det fremgår av Rt-2008-362 avsnitt 50 kan en helhetsvurdering av de ulike søksmålsvilkårene bli utslagsgivende i tvilstilfeller:

Skjematisk sett oppstiller § 54 tre hovedkrav som alle må være oppfylt: Partene må ha tilstrekkelig tilknytning til søksmålgjenstanden, saken må gjelde et rettsforhold eller en rettighet, og saksøkeren må ha rettslig interesse i å få dom i det forhold saken gjelder – han må ha et reelt behov for avklaring. De tre vilkår kan gli noe over i hverandre. Kriteriene er svært skjønnsmessige. Ved tvil vil avgjørelsen av om søksmålsvilkårene er oppfylt, bli truffet ut fra en helhetsvurdering.

Utgangspunktet er at domstolene skal løse konkrete tvister basert på et konkret faktum og gjeldende rett, og at abstrakte rettsspørsmål ikke er «rettskrav» det kan kreves dom for. Dette utgangspunktet skal imidlertid etter tvisteloven forstås mindre absolutt enn tidligere, for eksempel ved søksmål fra interesseorganisasjoner eller bærere av aktuelle interesser om mer abstrakt legalitetskontroll av forskrifter, se Rt-2006-1042 og Rt-2008-873 avsnittene 18 – 20.

Lagmannsretten bemerker at søksmålet i vår sak ikke er abstrakt i den forstand at det kreves dom for hvordan dyrevelferdsloven § 25 er å forstå generelt. Søksmålet går ut på et krav om at de ankende parters avl av Cavalier og Engelsk bulldog er i strid med dyrevelferdsloven § 25. At et krav har en generell karakter, utelukker i seg selv ikke at det kan være tale om et «rettskrav».

Som det fremgår av Rt-2008-362 avsnittene 52 – 54 kan et søksmål gå ut på at noe er rettsstridig eller ulovlig, hvor konsekvensen av en dom for dette er at en handling må opphøre, eller hvis den har opphørt – ikke fortsette. I den nevnte saken for Høyesterett var det krevd at et bygg var i strid med en negativ servitutt. Bygget var oppført, og det var ikke lenger aktuelt å kreve rivning. Selv om kravet i saken derfor ikke hadde en umiddelbar effekt for saksøkeren overfor saksøkte, ble det ansett som tilstrekkelig at dom for kravet ville være av sentral betydning ved et eventuelt fremtidig erstatningssøksmål eller ved

utenrettslige forhandlinger, tatt i betraktning saksøkers interesse i å få rettslig avklaring i saken.

I foreliggende sak legger lagmannsretten til grunn at de aktuelle oppdretterne av Cavalier og Engelsk bulldog har drevet og fortsatt driver opprett av henholdsvis Cavalier og Engelsk bulldog. Dom for at avl som de driver, er i strid med dyrevelferdsloven § 25 første til tredje ledd, vil derfor ha umiddelbar effekt for disse i den forstand at avlsvirksomheten må opphøre. Dette taler i seg selv for at saken gjelder et «rettskrav», samtidig som forutsetningen om aktualitet og passiv søksmålstilknytning er oppfylt for deres del.

Som det fremgår nedenfor under punkt 5 har lagmannsretten kommet til at også NKK, Norsk Cavalierklubb og Norsk Bulldog Klubb gjennom sin virksomhet driver «avl» i dyrevelferdslovens forstand av henholdsvis Cavalier og Engelsk bulldog. Det er ikke et krav om at de er direkte involvert i avlsvirksomheten typisk knyttet til inseminering eller paring mellom to hunder. «Avl» omfatter også mer indirekte påvirkning overfor oppdretterne som medlemmer, gjennom utarbeidelse av rasestandarder, kriterier for avl mv.

En eventuell dom som krevd overfor disse klubbene vil derfor få direkte virkning for klubbene ved at deres arbeid knyttet til avl av Cavalier og Engelsk bulldog må opphøre. Av den grunn finner lagmannsretten at kravet om aktualitet og tilknytning er oppfylt også overfor klubbene. Vurderingen av om det foreligger et «rettskrav» blir den samme for klubbene som overfor oppdretterne.

At også andre oppdrettere enn de som er saksøkt i foreliggende sak, med eller uten medlemskap i klubbene, driver oppdrett av Cavalier og Engelsk bulldog, og at dom i saken ikke binder disse, endrer ikke på at dom i saken har reell betydning for partene i ankesaken. Det vises til HR-2022-449-U avsnittene 22 og 23.

Lagmannsretten bemerker for øvrig at tvisten knytter seg til en bestemmelse i en lov som bygger på offentligrettslige interesser, hvor Mattilsynet fører tilsyn og kan fatte vedtak for å oppnå etterlevelse av bestemmelsene i loven, jf. lovens § 30 første ledd. Forsettlig eller grovt uaktsomme overtredelser av loven eller bestemmelse gitt i medhold av denne er også straffsankjonert etter lovens § 37.

At det kan reises søksmål om plikter til å forholde seg til generelle handlingsnormer følger av Tore Schei m.fl., *Twisteloven: Kommentarutgave*, § 1-3 note 2.5, *Juridika*, revidert 1. mars 2022, hvor det uttales:

At det er adgang til søksmål om hvordan private parter plikter å forholde seg til generelle handlingsnormer, er lagt til grunn av departementet, prp. side 143, se også side 364, med tilslutning av justiskomiteen, innst. side 31. Det er i prp. side 143 uttalt

at det også skal være adgang til søksmål når det «gjelder anvendelsen av generelle normer på konkrete saksforhold, for eksempel på lovfestede aktsomhets- eller hensynsregler». Det er som eksempel vist til produktkontrollen § 3, hvor overtredelse kan danne grunnlag for straffeforfølgning. Departementet peker på at det da også bør være grunnlag for sivilt søksmål. Det er viktig at straffeforfølgning kan konsentreres om mer alvorlige straffbare forhold. Departementet uttaler: «Søksmålsadgangen bør være til stede så sant søksmålssituasjonen og partstilknytningen tilsier det, også der den generelle normen normalt forventes konkretisert gjennom vedtak av et forvaltningsorgan. Dette bør gjelde generelt, og ikke bare for eksempel på miljøområdet, der en sak om anvendelsen av den generelle aktsomhetsnorm i skogbruksloven § 16 ble avvist (Rt-2003-1630) enda blant annet Århuskonvensjonen 25. juni 1998 om rett til innsyn i miljøopplysninger og domstolsprøving gir en særlig grunn til søksmålsadgang på dette området.»

Det vises her også til Høyesteretts avgjørelse i HR-2022-449-U, hvor det var spørsmål om muligheten for å få dom for at aktuell hundekjøring i et bestemt område var i strid med «aktsomhets- og varsomhetsregelen» i friluftsløven § 2. Høyesteretts ankeutvalg kom til at det var mulig å få dom for et slikt krav selv om friluftsløven gir kommunen reguleringsmyndighet.

Etter lagmannsrettens syn oppstiller dyrevelferdsloven § 25 første til tredje ledd nettopp slike normer som kan håndheves ved søksmål overfor private parter når de anvendes på et konkret saksforhold. Nærmere bestemt mener lagmannsrettens at bestemmelsens første ledd oppstiller påbud, mens bestemmelsens andre og tredje ledd oppstiller forbud, se punkt 4 nedenfor.

Søksmålet retter seg ikke mot utøvelse av forvaltningsmyndighet, og tvistegenstanden i saken er heller ikke rettmessigheten av konkret myndighetsutøvelse. Søksmålet, slik det er anlagt, knytter seg til håndhevingen av generelle handlingsnormer overfor private. At de samme handlingsnormene kan danne grunnlag for utøvelse av forvaltningsmyndighet, for eksempel i form av aktivitetsforbud etter dyrevelferdsloven § 33, utelukker ikke at slike håndhevingssøksmål kan fremmes.

Som det fremgår av det som er sitert fra Kommentartutgaven til tvisteloven ovenfor, gjelder dette også der den generelle normen forventes konkretisert gjennom vedtak av et forvaltningsorgan. At Mattilsynet har vært på tilsyn hos oppdrettere uten å fatte vedtak er etter lagmannsrettens syn dermed ikke til hinder for søksmålet. Etter lagmannsrettens oppfatning må det samme gjelde når det, som her, forventes en forskrift med hjemmel i dyrevelferdsloven § 25 fjerde ledd. Lagmannsretten påpeker i denne sammenheng at en dom i foreliggende sak ikke får formell rettskraft for forvaltningen.

Selv om lagmannsretten finner betraktningene over tilstrekkelige til at saken skal fremmes, viser lagmannsretten avslutningsvis også til behovet for rettslig avklaring i saken. Av særlig betydning her er etter lagmannsrettens syn den uenighet som foreligger knyttet til

betydningen av forskning og andre bevis på rasenivå for anvendelsen av § 25 tredje ledd, jf. andre ledd overfor slik avl de ankende parter driver.

Lagmannsretten finner i denne forbindelse også grunn til å nevne at i de tilsynene Mattilsynet hadde overfor oppdrettere etter Dyrebeskyttelsens varsel om påståtte brudd på dyrevelferdsloven § 25, synes oppmerksomheten å ha vært på den enkelte hund ut fra ytre trekk og eventuelle andre individuelle observerbare forhold. Det fremstår som usikkert for lagmannsretten hvilken betydning Mattilsynet legger på forskning og andre bevis på rasenivå, som ankeforhandlingen i stor grad har vært fokusert om, ved tolkningen og anvendelsen av § 25.

Spørsmålene som denne saken reiser har ikke blitt prøvd for norske domstoler tidligere, og spørsmålene anses egnet for domstolsprøving, uten at lagmannsretten kan se at det er mer hensiktsmessig at saken blir prøvd i forbindelse med et annet type søksmål eller at aktuelle spørsmål ikke vil bli godt nok opplyst ved slikt søksmål som her.

Etter dette er lagmannsretten kommet til at vilkårene for å fremme saken etter tvisteloven § 1-4 første ledd, jf. § 1-3 er oppfylt, og at den ikke skal avvises.

3. Dyrevelferdsloven § 25 og bakgrunnen for bestemmelsen

Saken gjelder om avl av hunderasene Engelsk bulldog og Cavalier er i strid med dyrevelferdsloven § 25. Bestemmelsen har slik ordlyd:

§ 25. Avl

Dyreholdere, oppdrettere, avlsorganisasjoner og raseklubber skal gjennom avl fremme egenskaper som gir robuste dyr med god funksjon og helse.

Det skal ikke drives avl, herunder ved bruk av genteknologiske metoder, som:

- a. endrer arveanlegg slik at de påvirker dyrs fysiske eller mentale funksjoner negativt, eller som viderefører slike arveanlegg,
- b. reduserer dyrs mulighet til å utøve naturlig atferd, eller
- c. vekker allmenne etiske reaksjoner.

Dyr med arveanlegg som nevnt i andre ledd, skal ikke brukes i videre avl.

Kongen kan gi forskrift om avl i samsvar med prinsippene i denne paragrafen, også om avlsvirksomhet i avlsorganisasjoner og raseklubber.

Dyrevelferdsloven § 25 fikk dagens ordlyd ved lovendring som trådte i kraft fra 1. juli 2021. Ved lov 18. juni 2021 nr. 134 ble § 25 første og fjerde ledd endret slik at det nå fremgår at også avlsorganisasjoner og raseklubber omfattes. Lagmannsretten kommer tilbake til bakgrunnen for sistnevnte lovendring nedenfor under punkt 5. Bestemmelsens

hovedtrekk var for øvrig den samme før lovendringen i 2021: Bestemmelsens andre og tredje ledd forble uendret, mens bestemmelsens første ledd lød:

Avl skal fremme egenskaper som gir robuste dyr med god funksjon og helse.

Det fremgår av forarbeidene til dyrevelferdsloven § 25, se Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) s. 69 og høringsnotatet med utkast til lov om dyrevelferd fra november 2007, at § 25 første ledd gjaldt lovfesting av prinsipper nedfelt i forskrifter om dyrevelferd, mens § 25 andre ledd er en videreføring av prinsippene i den tidligere dyrevernavloven 20. desember 1974 nr. 73 § 5.

Bestemmelsen i dyrevernavloven § 5, som dyrevelferdsloven § 25 andre og tredje ledd viderefører, ble inntatt ved lovendring i forbindelse med innføringen av genteknologiloven 2. april 1993 nr. 38, og lød slik:

§ 5. Avl

Det er forbode å endra dyra sine arveanlegg ved bruk av genteknologiske metodar eller ved tradisjonelt avlsarbeid dersom

1. dette gjer dyret uskikka til å utøve normal åtferd eller påverkar fysiologiske funksjonar i uheldig lei,
2. dyret blir påført unødig liding,
3. endringa vekker ålmenne etiske reaksjonar.

Det er forbode å avle dyr som har vorte slik som nevnt i fyrste ledd.

I kommentarene til endringen av dyrevernavloven § 5 heter det under punkt 9 i Ot.prp. nr. 8 (1992-1993):

Endringene i dyrevernavloven § 5 klargjør de etiske hensyn som skal ivaretas både når det gjelder dyreforedling ved hjelp av genteknologiske metoder, og når det gjelder målrettet avl etter tradisjonelle metoder. Norges veterinærhøgskole sier seg i sitt høringsvar tilfreds med at endringsforslaget til § 5 fanger inn erkjennelsen av at ikke bare genteknologiske metoder, men også tradisjonelt avlsarbeid, kan komme til å påvirke fysiologiske funksjoner i uheldig retning.

Lagmannsretten kommer tilbake til den nærmere forståelsen av § 25 nedenfor, men bemerker allerede her at det fremgår av forarbeidene til dagens lov at det var lovgivers mening at kravene til helse ved avl skulle tas sterkere i betraktning ved innføringen av dyrevelferdsloven § 25 i 2009. Det vises til Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) s. 69:

Dyrevelferdsmeldingens etiske plattform legger til grunn at funksjonsfriske dyr, både fysisk og psykisk, skal være en forutsetning for alle typer avl. Dette prinsippet er viktig for å ivareta god dyrevelferd innenfor alt dyrehold og ble i høringsnotatet foreslått nedfelt i loven. All avl skulle således basere seg på å fremme egenskaper som gir robuste dyr med god funksjon og helse.

I høringsnotatet fremgikk det at departementet mener helse må tas sterkere i betraktning innen avlen, og ethvert avlsmål må inkludere sunne og funksjonsfriske dyr. Dette fremgikk av bestemmelsens første ledd som omfatter avl. Andre ledd omfatter all reproduksjon. Det ble fremhevet som viktig å hindre at raser avles frem og oppformerer i strid med prinsippene i denne bestemmelsen, og at det knytter seg særlige utfordringer til håndhevelsen av bestemmelsen med tanke på innførte dyr som kan forventes å lide i Norge som følge av defekter skapt gjennom avl.

Lagmannsretten legger etter dette til grunn at dyrevelferdsloven stiller strengere krav til avlsarbeid som pågikk da loven trådte i kraft, enn det som fulgte av tidligere dyrevernløven.

4. Forbud eller kompetansebestemmelse og begrensninger i prøvelsesintensiteten?

Slik det fremgår foran, gjør de ankende parter gjeldende at dyrevelferdsloven § 25 er en fullmaktsbestemmelse, og ikke i noe tilfelle en sterk rettighetsbestemmelse som kan håndheves av domstolene. Lagmannsretten er ikke enig i dette.

Dyrevelferdsloven § 25 første ledd fastsetter hva dyreholdere, oppdrettere, avlsorganisasjoner og raseklubber «skal» fremme gjennom avl. Bestemmelsens andre ledd fastsetter hva slags avl som ikke skal drives, mens bestemmelsens tredje ledd angir hva slags dyr som ikke skal brukes i videre avl. En naturlig språklig forståelse av bestemmelsen taler for at handleplikten i første ledd innebærer et påbud, mens andre og tredje ledd fastsetter avståelsesplikter som har karakter av forbud. Slik lagmannsretten ser det, er de påbud og forbud som bestemmelsen gir anvisning på, helt konkrete. Det er derfor ingenting ved måten andre og tredje ledd er utformet på som skulle tilsi at bestemmelsene ikke kan håndheves for domstolene.

At bestemmelsens fjerde ledd gir departementet fullmakt til å gi forskrift om avl «i samsvar med prinsippene i denne paragrafen», rokker ikke ved denne konklusjonen. Lagmannsretten finner det klart at ordene «i samsvar med prinsippene i denne paragrafen» ikke kan forstås slik at § 25 i sin helhet er en prinsippbestemmelse, som bare forvaltningen kan håndheve ved vedtak eller forskrifter etter loven. Henvisningen i fjerde ledd til «prinsippene» i paragrafen må anses som en henvisning til rammene for forskriftskompetansen, uten at det innebærer at første ledd ikke er å anse som påbud og andre og tredje ledd som forbud.

Lovens forhistorie og forarbeider trekker i samme retning. Både første og andre ledd i den tidligere dyrevernløven § 5, som ble videreført med endringer ved dyrevelferdsloven § 25 andre og tredje ledd, innledes med: «Det er forbode ...». Det er ingenting i forarbeidene til dagens dyrevelferdslov som taler for at det var lovgivers hensikt å fjerne forbudene som tidligere lov ga. Tvert imot heter det i Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) s. 70: «For å unngå uklarhet, foreslår departementet at bestemmelsens annet ledd skal forby avl som endrer arveanlegg i uønsket retning, mens et nytt tredje ledd fastsetter forbud mot videre avl på slike dyr». Videre ble det uttalt i samme proposisjon på side 112:

Tredje ledd fastsetter et forbud mot videre avl på dyr som gjennom tidligere avl har fått arveanlegg som er i strid med annet ledd. Dette innebærer at det også er forbudt å videreføre slike arveanlegg, selv om avlen som har frembrakt de aktuelle egenskapene har skjedd i et annet dyrehold i Norge eller i utlandet.

Fjerde ledd er en fullmaktsbestemmelse som gir hjemmel til å gi nærmere forskrifter om avl av dyr i strid med prinsippene i denne paragrafen

Forarbeidene kaster for så vidt ikke lys over valget av ordet «prinsippene» i fjerde ledd, men de gir altså klare holdepunkter for at lovgiver mente at andre og tredje ledd innebærer forbud, slik situasjonen også hadde vært under den foregående loven.

Lagmannsretten kan ikke se at lovens øvrige system røkter ved denne forståelsen av § 25. At det i dyrevelferdsloven § 14 er inntatt særskilte forbud kan ikke, som de ankende partene har vært inne på, forstås slik at ikke også andre paragrafer oppstiller forbud som har direkte virkninger. Heller ikke Mattilsynets tilsynsmyndighet og vedtakskompetanse etter bestemmelsene i dyrevelferdsloven kapittel III taler mot at lovens forbud og påbud har direkte virkning overfor de som bestemmelsene gjelder for. Bestemmelsene i §§ 33, 34 og 37 om henholdsvis aktivitetsforbud, overtredelsesgebyr og straff forutsetter tvert imot at loven kan inneholde konkrete påbud og forbud, når sanksjonene knyttes til «bestemmelser gitt i eller i medhold av denne loven».

At loven i stor grad overlater til forvaltningen å gi nærmere forskrifter, endrer ikke på at loven også oppstiller forbud og påbud som kan håndheves for domstolene uten at det først er truffet vedtak av relevant forvaltningsmyndighet. Lagmannsretten kan ikke se at noe annet har vært forutsatt i forarbeidene, selv om det flere steder tales om at loven angir, stadfester eller videreutvikler prinsipper. At en lov bygger på prinsipper, er for øvrig ikke til hinder for at prinsippene kommer til uttrykk som forbud eller påbud.

Etter dette er det lagmannsrettens konklusjon at dyrevelferdsloven § 25 andre og tredje ledd fastsetter forbud hvis anvendelse og rekkevidde kan prøves for domstolene i håndhevingssøksmål.

De ankende parter har gjort gjeldende at domstolene i ethvert tilfelle bør utvise tilbakeholdenhet ved utøvelsen av en slik håndheving. Loven eller lovforarbeidene gir ikke holdepunkter for dette. Lagmannsretten kan heller ikke se at det såkalte Swingball-prinsippet, jf. Rt-1975-603, som de ankende parter har vist til, eller annen rettspraksis, tilsier tilbakeholdenhet ved slik prøving som det her er tale om. Lagmannsretten bemerker at Mattilsynet ikke har foretatt noen egentlig vurdering av de spørsmål som denne saken reiser, nemlig om avl av de rasene som saken gjelder er i strid med dyrevelferdsloven § 25 ut fra helsemessige utfordringer på rasenivå. Det foreligger ingen vedtak der dette er vurdert, og det foreliggende forskriftsarbeidet viser heller ikke noen slike vurderinger.

Mattilsynet har dermed ikke foretatt noen vurderinger som det av hensyn til Mattilsynets særlige fagkompetanse skulle være nærliggende å vektlegge i samsvar med Swingball-prinsippet.

5. Hva innebærer «avl» og omfattes klubbens aktiviteter av bestemmelsen?

Som nevnt ovenfor ble dyrevelferdsloven § 25 endret ved lov 18. juni 2021 nr. 134, slik at det nå fremgår uttrykkelig av første ledd at bestemmelsen gjelder «dyreholdere, oppdrettere, avlsorganisasjoner og raseklubber» og at forskriftskompetansen i fjerde ledd også gjelder «avlsvirksomhet i avlsorganisasjoner og raseklubber».

Om behovet for nevnte lovendring heter det i Prop. 128 L (2020-2021) s. 5 og 6:

Planmessig avl brukes for å fremme ønskede egenskaper hos en rase. For produksjonsdyr kan dette være egenskaper som hurtig vekst, mange avkom eller høy melkeytelse. For sports- og kjæledyr kan det være eksteriørtrekk og bruksegenskaper. Overdrevet fokus på enkeltegenskaper kan føre til negative virkninger på dyrenes helse og anatomi, som i sin tur reduserer dyrets funksjon og livskvalitet. I nyere tid har det vært en økende oppmerksomhet rundt negative sidevirkninger på særlig kjæledyrs helse- og bruksegenskaper som planmessig avl kan føre til.

Departementet ser et behov for å presisere dyrevelferdsloven § 25 om avl slik at det tydeliggjøres at det kan stilles krav for hva avlsplaner for storfe, småfe og hest skal inneholde om arvelige lidelser, og at det kan stilles tilsvarende krav til dyreholdere, oppdrettere, avlsorganisasjoner og raseklubber for øvrige dyrearter. Denne presiseringen vil også gjøre plikter mer forutsigbare for aktuelle parter, som i sin tur vil føre til en tydeligere rettstilstand.

Det heter videre i Prop. 128 L (2020-2021) s. 8:

Avlsorganisasjoner og raseklubber har en stor påvirkning på avlssituasjonen, som i sin tur har en stor påvirkning på dyrevelferden. Slik § 25 er utformet i dag kan det stilles spørsmålsteget om avlsorganisasjoner og raseklubber er omfattet av bestemmelsen. Ordlyden «[d]et skal ikke drives avl», kan tolkes slik at det er den fysiske delen av avlsarbeidet som er omfattet. Lovteksten kan derfor tolkes slik at det kun er oppdrettere som er omfattet av bestemmelsen. Dette er uheldig siden avlsorganisasjoner og raseklubber som oftest lager kriterier for valg av avlsdyr, og på denne måten legger premissene for avlen.

Forarbeidene til dyrevelferdsloven presiserer at avl omfatter all aktivitet som er nødvendig for at dyr skal få avkom. Begrepet dekker både naturlig og «mer eller mindre manipulert reproduksjon, herunder bio- og genteknologi» jf. Ot.prp. nr.15 (2008–2009) punkt 4.2. Dyrevelferdsloven § 25 må leses i lys av § 2 som gir uttrykk for at loven gjelder for alle «forhold som påvirker dyrevelferd». Ved at avl påvirker dyrevelferd i stor grad taler dette for at det ikke bare er oppdrettere som er tenkt å være omfattet av § 25, men også andre parter som er involvert i avlsprosessen. Det er derfor uheldig at dette ikke fremgår tydelig av ordlyden i dag.

For at det tydelig skal fremgå av lovteksten at avlsorganisasjoner og raseklubber er omfattet av § 25 foreslår departementet at dette presiseres i bestemmelsens ordlyd.

Departementet mente altså at uttrykket «avl» i dyrevelferdsloven § 25, sett i lys av lovens § 2, også før lovendringen i 2021, var ment å omfatte ikke bare oppdrettere, men også andre parter som er involvert i avlsprosessen, men at det var uheldig at det ikke fremgikk tydelig av ordlyden. Det fremgår videre at departementet med lovendringen mente å få tydelig frem at avlsorganisasjoner og raseklubber er omfattet av § 25. Samlet sett oppfatter lagmannsretten at formålet med lovendringen var å presisere rekkevidden av bestemmelsen, ikke å endre den. At dette var formålet, fremgår videre under departementets vurderinger i Prop. 128 L (2020-2021) s. 9 og 10:

Departementet ser det som nødvendig med en presisering av § 25. Presiseringen er nødvendig fordi en naturlig ordlydstolkning av «avl» gir tvil om det overordnede avlsarbeidet som foregår i avlsorganisasjoner og raseklubber er omfattet av bestemmelsen.

...

Endringsforslaget innebærer at det blir tydelig for dyreholdere, oppdrettere, avlsorganisasjoner og raseklubber at de har et ansvar for å overholde dyrevelferdsloven § 25. ...

Ordlyden «dyreholder, oppdretter, avlsorganisasjoner og raseklubber» er ment til å omfatte alle som aktivt driver med avl eller har en rolle i avl av dyr. En «dyreholder» er en person, fysisk eller juridisk, som har ansvaret for et dyr, permanent eller midlertidig (Ot.prp.nr.15 (2008–2009) s. 93). Begrepet «oppdretter» er et samlebegrep som dekker alle som har dyr som får avkom, og omfatter både virksomheter og hobbyvirksomhet. Begrepene «avlsorganisasjoner» og «raseklubber» omfatter alle organisasjoner og klubber som driver med avl på et overordnet nivå, for eksempel ved å sette kriteriene for valg av avlsdyr.

Endringsforslaget til § 25 fjerde ledd innebærer at forskriftshjemmelen utvides til å omfatte den «avlsvirksomhet» som utføres av «avlsorganisasjoner» og «raseklubber». Ordet «avlsvirksomhet» omfatter alt arbeid som er nødvendig for at dyr skal få avkom, herunder også det overordnede arbeidet som legger premissene for avlen. Departementet ønsker å presisere dette i forskriftshjemmelen, i tillegg til å foreslå at de samme pliktsubjektene blir presisert i § 25 første ledd. Begrunnelsen for dette er at departementet ønsker å gjøre det tydelig at også den overordnede avlsvirksomhet som utføres av avlsorganisasjoner og raseklubber kan forskriftsreguleres. Departementet fastholder derfor at presiseringen av pliktsubjektene bør presiseres i både § 25 første og fjerde ledd.

Når det gjelder NKKs innvending mot at det gis hjemmel for å stille krav til raseklubber, vil departementet peke på at raseklubber tilsluttet NKK allerede i dag utarbeider rasespesifikke strategier som omhandler ulike forhold knyttet til avl på den enkelte rasen. Raseklubber og NKK kan også sette vilkår for å få registrert valper hos NKK, herunder vilkår knyttet til arvelige egenskaper. Rasespesifikke

strategier og vilkår for å få registrert valper påvirker i høy grad oppdretteres valg av avlsdyr. Et forskriftskrav om at det skal foreligge strategier/planer vil etter departementets skjønn styrke raseklubbene, og NKKs, mulighet til å fortsette arbeidet med å få en positiv utvikling på hundeavlen. Ett av NKKs argumenter mot slike krav, er at hvis kravene som klubbene stiller er for strenge, vil mange velge å drive avl og oppdrett utenfor de organiserte klubbene. Ved at det også kan stilles krav til den enkelte oppdretter, vil det være en fordel for en oppdretter å være tilsluttet det organiserte avlsarbeidet for å nyte godt av den kompetansen som finnes der.

Som det fremgår av det nettopp siterte anså departementet det nødvendig med en presisering av § 25 fordi en naturlig ordlydstolkning av «avl» ga tvil om det overordnede avlsarbeidet som foregår i avlsorganisasjoner og raseklubber er omfattet av bestemmelsen. Videre ble det presisert at endringsforslaget innebærer at det blir tydelig for dyreholdere, oppdrettere, avlsorganisasjoner og raseklubber at de har et ansvar for å overholde dyrevelferdsloven § 25. Selv om lovendringen direkte bare gikk ut på slike endringer av § 25 første og fjerde ledd som fremgår over, er det etter lagmannsrettens syn tydelig at departementet mente at presiseringen gjaldt forståelsen av begrepet «avl», også når det brukes i andre og tredje ledd.

Etter lagmannsrettens syn underbygger også systematikken i dyrevelferdsloven § 25 at andre og tredje ledd får anvendelse for klubbene. Andre ledd angir et forbud som etter lagmannsrettens oppfatning må forstås i lys av påbudet i første ledd, og det er nærliggende å se det slik at subjektkretsen er den samme, særlig når avlsbegrepet er det samme. Når det er klart at påbudet i første ledd også retter seg mot avlsorganisasjoner og raseklubber, taler dette for at også forbudet i andre ledd gjør det. Ettersom tredje ledd samtidig utvider forbudet i andre ledd til videre avl med dyr som omfattes av andre ledd, taler dette for at forbudet i tredje ledd også retter seg mot avlsorganisasjoner og raseklubber.

Lagmannsretten legger etter dette til grunn at det ikke bare er de saksøkte oppdretternes avl som er omfattet av dyrevelferdsloven § 25 første til tredje ledd, men også NKK, Norsk Cavalierklubb og Norsk Bulldog Klubbs overordnede arbeid som legger premisene for avlen i form av blant annet rasespesifikke strategier, regler og retningslinjer som omhandler ulike forhold knyttet til avl på den enkelte rasen, herunder anbefalinger og kriterier for valg av avlsdyr og vilkår knyttet til arvelige egenskaper.

6. Nærmere om rekkevidden av dyrevelferdsloven § 25

Dyrevelferdsloven § 25 andre ledd oppstiller etter sin ordlyd et forbud mot avl i tre typetilfeller, som angitt i alternativene a – c. Bokstav a retter seg mot avl som «endrer arveanlegg» som påvirker dyrs fysiske eller mentale funksjoner negativt eller «som viderefører slike arveanlegg», mens bokstav b retter seg mot avl som «reduserer dyrs mulighet til å utøve naturlig atferd». Bokstav c gjelder avl som «vekker allmenne etiske reaksjoner».

Dyrebeskyttelsen anfører ikke at de ankende partene ved avlen endrer Cavalier og Engelsk bulldogs arveanlegg i negativ retning, men at de i strid med § 25 tredje ledd bruker hunder med arveanlegg som omfattes av andre ledd i videre avl. Lagmannsretten må derfor som ledd i anvendelsen av forbudet i tredje ledd ta stilling til om hver av rasene har arveanlegg som omfattes av andre ledd.

Av kommentarene til § 25 tredje ledd i Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 112 fremgår at forbudet innebærer at det er forbudt å videreføre arveanlegg i strid med bestemmelsens andre ledd også der avlen som har frembrakt de aktuelle egenskapene har skjedd i et annet dyrehold i Norge eller i utlandet. Det er altså ikke et krav at de ankende partene selv har frembrakt de aktuelle egenskapene som omfattes av andre ledd. Det er tilstrekkelig at det er skjedd i annet dyrehold i Norge eller i utlandet.

Forbudet i § 25 andre ledd bokstav a gjelder arveanlegg «som påvirker dyrs fysiske eller mentale funksjoner negativt». Etter lagmannsrettens syn må «fysiske eller mentale funksjoner» også omfatte «helse», hensett til kravet i § 25 første ledd om at det gjennom avl skal fremmes egenskaper som også gir god helse. Sistnevnte er også lagt til grunn i teorien, se Inger Helen Stenevik og Cecilie M. Mejdell, Dyrvernloven: Kommentarutgave, § 25, Juridika, revidert 1. mai 2020 (heretter «Stenevik og Mejdell») side 52.

Videre bemerker lagmannsretten at det i stor grad er overlapp mellom hva som må anses å påvirke dyrs funksjoner eller helse i andre ledd bokstav a, og hva som gjelder muligheten for å utøve «naturlig atferd» i bokstav b. Avl av dyr med bestemte egenskaper vil etter omstendighetene kunne omfattes av samtlige alternativer i andre ledd bokstav a – c. Som det fremgår av Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 111 vil avl av katter uten pels og blinde høner som ikke hakker under restriktive betingelser, som eksempelvis er avlet frem i utlandet, være i strid med samtlige alternativer i § 25 andre ledd bokstavene a – c. Lagmannsretten finner ikke grunn til å gå inn på det nærmere skillet mellom alternativene i andre ledd bokstavene a – c annet enn der det måtte være av betydning for den nærmere konkrete vurderingen under.

Lovens forarbeider gir i liten utstrekning direkte anvisning på hva som menes med påvirkning på dyrs funksjoner eller reduksjon av muligheten for naturlig atferd etter § 25 andre ledd bokstavene a og b, eller for hvilken terskel som må stilles. Riktignok fremgår det av kommentarene til bestemmelsen i Ot. prp. nr. 15 (2008-2009) s. 111 at behov for rutinemessig medisinsk eller kirurgisk behandling vil kunne være en indikasjon på at avlen er i strid med andre ledd bokstav a, uten at dette, etter lagmannsrettens syn, gir så mye veiledning for hvordan bestemmelsens andre ledd skal tolkes og anvendes i foreliggende tilfelle.

Ved tolkningen av § 25 må det videre ses hen til lovens formål i § 1. Formålet med loven er i bestemmelsen angitt «å fremme god dyrevelferd og respekt for dyr». Denne formålsangivelsen innebar en utvidelse i forhold til den tidligere dyrevernaven, og ble foreslått i høringsnotatet i tråd med den etiske plattformen i dyrevelferdsmeldingen, se Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) s. 18. Om hva som ligger i begrepet dyrevelferd, viser lagmannsretten til Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) s. 19, hvor det heter:

Departementet er enig i at begrepet dyrevelferd dreier seg om hvordan det individuelle dyret har det. Begrepet dyrevernaven dreier seg om hva mennesker gjør for å ivareta dyrevelferd. Ved å bruke dyrevelferd i formålsbestemmelsen, heller enn begrepet dyrevernaven, ønsker departementet å fokusere på at loven skal sette hensynet til dyrene i sentrum.

I kommentarene til bestemmelsen i Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) s. 93 presiseres at dyrevelferd tar utgangspunkt i den subjektive, mentale tilstanden hos dyret og at «[d]yrevelferd har dermed mye av det samme innholdet som det mer hverdagslige ordet trivsel». Samtidig understrekes det samme sted at «[h]va som er god dyrevelferd må i størst mulig grad baseres på objektive, faglige kriterier og vil variere ut fra dyrets egenart». Det heter videre:

Dyrevelferd er i utgangspunktet en beskrivelse av tilstanden hos et enkelt individ. Når velferdsbegrepet skal anvendes på besetningsnivå, eller i en fiskemerid, må det rettes spesiell oppmerksomhet mot de individer som kommer dårligst ut. Samtidig vil den samlede dyrevelferden kunne sies å være god, selv om ikke samtlige enkeltindividers velferd er tilfredsstillende.

Etter lagmannsrettens syn kan sistnevnte uttalelse ikke anses direkte rettet mot et tilfelle som foreliggende, hvor det er spørsmål om det foreligger strid med dyrevelferdsloven § 25 basert på nærmere bestemte helsemessige forhold på rasenivå. Likevel tyder uttalelsen på at det er rom for å anvende bestemmelsen på grupper av dyr, og at det i så fall både må ses hen til de dyr i populasjonen som kommer dårligst ut og den samlede dyrevelferden for populasjonen.

Dyrevelferdsloven § 25 må etter lagmannsrettens oppfatning også forstås og anvendes i lys av lovens § 3 som gjelder behandlingen av dyr generelt. Bestemmelsen lyder slik:

§ 3. Generelt om behandling av dyr

Dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker. Dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger.

Når det gjelder bestemmelsens første punktum vises til HR-2016-295-A avsnitt 17, hvor Høyesterett uttalte:

I 2009 ble dyrevernsloven avløst av dyrevelferdsloven. Formålet med dyrevelferdsloven var blant annet å presisere dyrs status og rettigheter, jf. Ot.prp.nr. 15 (2008–2009) side 7. Her opplyses det at bakgrunnen for lovforslaget var en betydelig utvikling i kunnskapen om dyrs evner og behov, kombinert med høye etiske mål for hvordan vi ønsker at dyr skal behandles i samfunnet. En vesentlig premis for loven er anerkjennelsen av at dyr har egenverdi i tillegg til å ha nytteverdi for mennesket, jf. lovens § 1 og § 3.

Siste setning i § 3 om at dyr skal beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger, innebærer blant annet at «den ansvarlige for dyret aktivt skal beskytte det mot sykdommer, skader og påregnelige farer», jf. Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) s. 94.

Av Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) s. 94 fremgår videre at hva som er «påkjenninger og belastninger» i bestemmelsens forstand, i utgangspunktet er en faglig dyrevelferdsmessig vurdering, og at denne vurderingen bør være vitenskapelig basert. Det er imidlertid presisert at det også vil være behov for å treffe skjønnsmessige beslutninger ettersom vitenskapelig basert kunnskap ikke nødvendigvis er tilgjengelig eller alle forhold målbare.

Når det gjelder den nærmere vurderingen av «unødig» vises til Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) s. 23, hvor det heter:

Enkelte høringsinstanser har ønsket at begrepet unødig fjernes fra bestemmelsen. Departementet er av den oppfatning at loven ikke kan beskytte dyr mot enhver påkjenning og belastning. Det viktige er at man søker å hindre fare for påkjenninger og belastninger som er nødvendige eller uakseptable, og som kan unngås. Videre er enkelte påkjenninger naturlig i dyrs liv. Det må legges vekt på om påkjenningen er forårsaket av mennesker, hva som er formålet med å utsette dyr for slik påkjenning og om handlingen er allment akseptert. Det foreslås derfor å beholde unødig som et vurderingskriterium i lovteksten.

Etter lagmannsrettens syn må disse betraktningene legges til grunn ved tolkningen og anvendelsen av forbudet i dyrevelferdsloven § 25; altså at loven ikke beskytter dyr mot enhver påkjenning og belastning, men at det er de unødvendige og uakseptable belastningene som må unngås, og hvor slike momenter som fremgår må tas i betraktning.

Lovens § 3 inneholder også et «fare for»-kriterium, som er nærmere forklart slik i Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) s. 94:

Kravet om å beskytte dyr mot fare for unødige påkjenninger og belastninger innebærer at man skal treffe tiltak før disse har inntruffet. Begrepet «fare for» innebærer at man på områder med manglende kunnskap bør legge et forsiktighetsprinsipp til grunn.

Dette må også ha betydning ved vurdering av avl etter § 25. Etter lagmannsrettens syn innebærer dette at avvergende tiltak må treffes ved tilstrekkelig fare eller risiko for unødige påkjenninger og belastninger. Dette kan medføre at det ikke skal avles dersom andre tiltak

ikke i tilstrekkelig grad vil avverge faren. Lagmannsretten oppfatter forarbeidene slik at det samme bør gjelde på områder med manglende kunnskap ut fra et forsiktighetsprinsipp. Samtidig bygger lagmannsretten på at vilkåret om «fare for unødige påkjenninger og belastninger» i § 3 andre punktum må vurderes ut fra konkrete holdepunkter for slik fare.

7. Andre rettslige utgangspunkter for lagmannsrettens anvendelse av § 25

Dyrevelferdsloven § 25 tredje ledd, jf. andre ledd er etter lagmannsrettens syn anvendelig der det er tilstrekkelig risiko for at raserelaterte arveanlegg som oppfyller et eller flere av alternativene i andre ledd bokstavene a – c videreføres ved avl.

Det vises til det som følger over om at «fare for»-kriteriet i § 3 tilsier at avl ikke skal skje ved tilstrekkelig fare eller risiko for unødige påkjenninger og belastninger. Videre vises til lovens formål i § 1 «om å fremme god dyrevelferd og respekt for dyr», som taler for at § 25 er anvendelig hvor risikoen er stor nok for at dyrevelferden rammes negativt ved avl på grunn av raserelaterte arveanlegg.

Slik det fremgår under punkt 6 ovenfor, forutsetter lovens forarbeider at dyrevelferdsbegrepet også kan anvendes på besetninger eller grupper av dyr, selv om dyrevelferd som utgangspunkt er en beskrivelse av tilstanden hos det enkelte dyr. Etter lagmannsrettens syn taler dette for at § 25 også kan være anvendelig overfor flere dyr og dyr av en rase mer generelt.

Ordlyden i § 25 andre og tredje ledd taler også for at forbudene er anvendelige overfor flere dyr, som kan være dyr av en bestemt rase. § 25 andre ledd bokstavene a og b gjelder henholdsvis påvirkning på og reduksjon av «dyrs» funksjoner og naturlige atferd, som etter en naturlig språklig forståelse sikter til flere dyr. § 25 tredje ledd gjelder bruk av «dyr» i videre avl, som naturlig må forstås som et enkelt dyr eller flere dyr.

Etter dette er lagmannsretten av den oppfatning at § 25 andre og tredje ledd kan anvendes overfor avl innenfor en bestemt rase etter en vurdering av hvilken risiko for helseproblemer og negativ påvirkning på naturlig atferd som knytter seg til avl innenfor rasen. Dette innebærer at avl med dyr innenfor rasen kan være forbudt på grunn av den risikoen for helseproblemer eller negativ påvirkning på den naturlige atferden som foreligger etter slik nærmere vurdering som følger under. Etter lagmannsrettens oppfatning må det både ses hen til risikoen for hvor stor andel av avkom av rasen som vil rammes av slike raserelaterte forhold, og hvordan dette vil påvirke dyrene som rammes.

Anvendelsen av § 25 andre og tredje ledd må være konkret ut fra bevisene i saken. I foreliggende sak innebærer det at lagmannsretten konkret vil vurdere de anførte helsemessige problemene hos rasene Cavalier og Engelsk bulldog, og vurdere risikoen for

hvor stor andel av avkom av rasene som vil rammes av aktuelle lidelser, og hvordan det vil påvirke de hundene som rammes.

Lagmannsretten legger videre til grunn at forbudet i dyrevelferdsloven § 25 må anvendes ut fra den avl som skjer i dag. En eventuell målsetting om å avle bort uheldige egenskaper over tid innebærer derfor ikke at avl som i utgangspunktet rammes av bestemmelsen, likevel ikke omfattes. Det vises i den forbindelse til Stenevik og Mejdell s. 47 med videre henvisninger til lovens forarbeider:

Lovens innføring av et positivt påbud, forskriftsutviklingen og forarbeidene tilsier at denne bestemmelsen skal ha større gjennomslagskraft enn foregående lov. Videre har det vært en økt oppmerksomhet rundt negative sideeffekter av avl, og flere avlsorganisasjoner legger i økende grad vekt på helse. Også rasestandardene for hunder er i flere tilfeller blitt endret for å unngå helseskade og fremme sunnere hunder. Forarbeidene angir at «avl må vurderes i henhold til denne bestemmelsen, uavhengig av om det er satt en målsetting om over tid å avle bort uheldige egenskaper», jf. prp. s. 70, se også Innst. S. s. 6.

Lagmannsretten er altså enig i dette utgangspunktet.

Lagmannsretten bemerker at ved avgjørelsen av om avl på en bestemt rase er i strid med § 25, er arvbaheten av en uheldig egenskap helt avgjørende. Hvis en negativ egenskap ikke er arvbar, kan den heller ikke «videreføres» etter forbudet i § 25 tredje ledd, jf. andre ledd.

Ulike faktorer inngår i vurderingen av arvbahet. Det kan være genetiske forhold av direkte betydningen for en defekt eller en sykdom, og/eller genetiske forhold av betydning for rasespesifikke trekk, som igjen er av betydning for hundenes helse eller atferd.

I tillegg til eller i mangel av kunnskap om genetiske forhold av betydning for arvbahet, kan utbredelse og empirisk erfaring ved avl være av betydning for å vurdere risikoen for om en sykdom eller defekt vil videreføres ved avl. Det samme gjelder muligheten for å diagnostisere en sykdom, om denne muligheten i praksis benyttes og om det skilles mellom dyr med og uten en defekt eller sykdom ved avl.

Selv om det eventuelt bare avles med dyr uten den negative egenskapen, må man dessuten vurdere i hvilken grad det likevel er risiko for at en uheldig egenskap i rasen videreføres, for eksempel ved at dyret bærer videre en disponering for den uheldige egenskapen, selv om det ikke selv er affisert. Det vises i denne forbindelse til Stenevik og Mejdell s. 49, hvor det i tilknytning til § 25 første ledd uttales:

Det er imidlertid ikke tilstrekkelig at [foreldre]dyret selv er robust og friskt, hvis man har grunn til å tro at det er bærer av arvelig sykdom eller andre uønskede

gener. Dette kan man få mistanke om gjennom gransking av avstamning og få verifisert gjennom gentesting eller undersøkelse av avkom. Man skal imidlertid være klar over at de fleste individ har noen defekte recessive (vikende) gener som vil kunne gi opphav til sykdom hos avkommet dersom den andre forelderen er bærer av samme defekt. Dersom foreldrene er ubeslektet, er risikoen for at de er bærere av samme defekt svært liten.

Når det gjelder det vitenskapelige grunnlaget for rettens vurderinger, bygger lagmannsretten på det vitenskapelige grunnlaget som er blitt presentert for retten under bevisførselen. Retten finner i den forbindelse grunn til å bemerke at den vitenskapelige utviklingen vil kunne endre definisjonen av hva som må anses som god dyrevelferd, se for eksempel Ot. prp. nr. 15 (2008 – 2009) s. 19.

Ettersom hundene det avles på i Norge opprinnelig kommer i fra England, enten direkte, ved inseminasjon, eller fra andre land som også har fått hundene fra England, legger lagmannsretten til grunn at presentert forskning om aktuelle helsemessige forhold hos Cavalier og Engelsk bulldog av engelske, svenske, nederlandske og amerikanske forskere som utgangspunkt også er relevant for vurderingen av de norske populasjonene av disse rasene. Dette gjelder selv om forskningen er basert på populasjoner i andre land enn Norge, likevel slik at grunnlaget for forskningen vurderes blant annet ut fra utvalget av de dyrene som forskningen bygger på.

Videre legger lagmannsretten vekt på det som fremkommer om norske eksemplarer av Cavalier og Engelsk bulldog fra NKK og raseklubbene, oppdretterne og de norske forskerne som har forklart seg i saken. I den grad det er tilstrekkelig dokumentert at det gjelder noe særegent for Norge sammenlignet med tall for eller forskning fra andre land, vil lagmannsretten legge vekt på det.

Lagmannsretten går så over til den konkrete vurderingen av om de ankende partenes avl av henholdsvis Cavalier (under punkt 8) og Engelsk bulldog (under punkt 9) er i strid med dyrevelferdsloven § 25 tredje ledd, jf. andre ledd.

8. Cavalier – den konkrete vurderingen

8.1 Innledning og sammenfatning

Lagmannsretten har kommet til at videre avl av Cavalier er i strid med dyrevelferdsloven § 25 tredje ledd, jf. andre ledd basert på risikoen som foreligger for at avkom av rasen får Syringomyeli med symptomer (SM-S) og «Chiari-like malformation pain» (CM-P), og hensett til de lidelsene det innebærer for de hundene som rammes. Lagmannsretten har i vurderingen lagt vekt på forekomsten av SM-S og CM-P blant Cavalier, arvbareheten av CM og SM av ulike grader med slik risiko for utvikling av CM-P og SM-S som foreligger, manglende bruk av MR-undersøkelser for å skille mellom dyr med og uten SM og med SM av ulike grader og manglende mulighet for å avdekke CM-P ved MR-undersøkelser. Lagmannsretten finner det ikke nødvendig i tillegg å vurdere om hjertesykdommen

MMVD eller andre diagnoser hos Cavalier innebærer at avl av rasen medfører brudd på dyrevelferdsloven § 25 tredje ledd, jf. andre ledd.

Lagmannsretten vil nedenfor under punkt 8.2 først redegjøre nærmere for «Chiari-like malformation (CM), hva CM-P innebærer og sammenhengen mellom CM og Syringomyeli (SM) og SM-S. Dernest vil retten under punkt 8.3 vurdere forekomsten av tilstandene hos Cavalier basert på utenlandske studier, undersøkelser i Norge og de aktuelle oppdretternes erfaringer. Lagmannsretten vil så under punkt 8.4 og 8.5 henholdsvis vurdere tilstandenes arvbarehet og mulige tiltak for å redusere forekomsten av SM-S og CM-P. Til slutt under punkt 8.6 foretas en endelig samlet vurdering.

8.2 Nærmere om CM, CM-P, SM og SM-S

Professor i veterinær neurologi ved Universitetet i Surrey, England, Clare Rusbridge, avga sakkyndig erklæring i saken og forklarte seg for lagmannsretten.

Av Rusbridges erklæring fremgår at CM har sammenheng med at deler av skallen til Cavalier er for kort (brachycephalisk) på grunn av for tidlig sammenvoksing av materien mellom skallebenene (craniosynostosis) og reduksjon i ansiktsbenvevet og et kort snuteparti som viser seg ved en mer rett vinkel («stopp») i overgangen mellom pannen og snuten. Lagmannsretten legger til grunn at dette har sammenheng med hvordan Cavalier er fremavlet for å oppnå ønskede eksteriøre trekk. Nevnte forhold, sammenholdt med at noen raser, slik som Cavalier, har hjerner tilsvarende i størrelse som en hund av dobbelt vekt, kan ifølge Rusbridge resultere i de to patologiske smerte syndromene, Chiari-like malformation pain (CM-P) og Syringomyeli (SM).

Det er ikke omtvistet at tilnærmet alle hunder av rasen Cavalier har CM i en eller annen grad. Selv om CM gir en indikasjon på risiko for sykdom ved avl av Cavalier, er lagmannsretten av den oppfatning at det sentrale i vurderingen når det gjelder påvirkning på hundenes helse eller naturlige atferd ikke er CM i seg selv, men hvordan den aktuelle tilstanden påvirker hundenes funksjoner, atferd eller helse for øvrig typisk når CM resulterer i CM-P og/eller SM-S.

Ifølge Rusbridge er de mest utbredte kliniske tegnene på CM-P hyling «ut av ingenting» ved bevegelse, hvile, søvn eller når hunden løftes under brystet, sensitivitet ved berøring av ryggraden, nekting av eller utfordringer med å få hunden til å hoppe eller gå i trapper og hode- eller ørekløing. Lagmannsretten legger videre til grunn, som partene er enige om, at CM kan gi opphav til SM, som igjen kan gi kliniske symptomer (SM-S), som er nærmere beskrevet foran under sakens bakgrunn punkt 3.3.

8.3 Forekomsten av CM-P, SM og SM-S hos Cavalier

8.3.1 Utenlandske studier

Ifølge Rusbridge finnes det ikke presise tall for hvor mange Cavalierer som har CM-P ettersom det ikke er en presis diagnostisk test, men en utelukkelsesdiagnose, og fordi CM-P kan opptre samtidig med SM. Hun har videre pekt på at majoriteten av hunder med SM-S også har CM-P, men at den primære diagnosen for hundene vil bli registrert som SM. Rusbridge har også vist til at de fleste undersøkelser av utbredelse av CM-P er gjort på mellom ett til tre år gamle hunder, og at kliniske tegn også kan utvikle seg senere.

Rusbridge har vist til en studie publisert i 2011, som hun selv var med på, hvor 555 Cavalierer i Storbritannia og Nederland ble screenet for avl, og hvor deres eiere hadde gitt uttrykk for at hundene ikke viste kliniske tegn til SM. Denne studien viste at utbredelsen av SM var 25 % i hunder som var blitt 12 måneder gamle, og at andelen økte til 70 % blant hunder som var blitt 72 måneder eller eldre. Rusbridge har også vist til en nederlandsk studie publisert i 2017 av blant annet Mandigers, som har avgitt sakkyndig erklæring i saken, hvor 1020 hunder som var ment for avl ble screenet for SM. Denne viste 100 % utbredelse av CM og 39 % av SM. De fleste hundene i sistnevnte undersøkelse var under tre år gamle.

Som ovennevnte studier underbygger, og som ikke er bestridt, er SM en diagnose som Cavalier særlig er disponert for. Ut fra bevisførselen legger lagmannsretten til grunn at SM er mer utbredt blant Cavalier enn hos andre hunderaser.

SM graderes som grad 1 eller 2 avhengig av om hunden har cyster eller væskefylte hulrom (syrinx) i ryggmargen som er henholdsvis under eller over 2 millimeter i diameter. Hunder uten slike tegn graderes som 0; altså som normale. Lagmannsretten har ikke blitt presentert for noe studie som viser fordelingen mellom grad 1 og 2. Lagmannsretten oppfatter at gradene har betydning for risikoen for kliniske utslag, og at dette altså kan screenes ved MR og eventuelt ha betydning for utvelgelse til avl.

Rusbridge har videre vist til en dansk studie publisert i 2015, som estimerer utbredelsen av symptomatisk SM (SM-S) til 15,4 % blant hunder som er seks år gamle eller eldre. Denne studien viste også at 95 % av kullingene til hunder med SM hadde SM, og at SM-S medførte eutanasi blant 20 % av hundene. En amerikansk studie publisert i 2009, hvor 64 Cavalierer med en gjennomsnittsalder på 2,7 år ble undersøkt, viste at 59 hunder (92 %) hadde CM, 27 (42 %) hadde SM og 15 (23 %) hadde CM-P eller symptomatisk SM.

Rusbridge har konkludert med at et konservativt estimat tilsier at cirka 15 % av Cavalierer får SM-S. Hun har videre konkludert med at med utgangspunkt i at 15,4 % av Cavalierer får SM-S og 70 % SM med og uten symptomer ved fem års alder, så utvikler 22 % av alle Cavalierer med SM kliniske symptomer (SM-S). Rusbridge mener videre at siden majoriteten av hunder med SM-S også har CM-P, så er utbredelsen av CM-P minst 15,4 %.

Det vises her også til studie av Rusbridge, Packer m.fl., publisert i 2019, som Rushbridge har redegjort for, og som viser at av registrerte data (records) for 500 Cavalierer presentert for de neurologiske avdelingene ved Fitzpatrick Referrals og Royal Veterinary College i perioden september 2013 til september 2017, så ble 40,4 % diagnostisert med SM-S og 11,2 % med CM-P. I tillegg ble for eksempel 14,8 % diagnostisert for ortopediske forhold og 3,6 % for epilepsi. Dette tyder på at CM-P er en vanlig diagnose blant veterinære neurologer i Storbritannia og at det er forekomst av SM-S utover forekomsten av CM-P.

8.3.2 Norske undersøkelser og oppdretteres erfaringer

Ankemotpartene har fremlagt tall på SM fra Pyramidion, som er et diagnoseregister som benyttes av majoriteten av smådyrveterinærer i Norge. Dette viser at av cirka 17 000 registrerte diagnoser for Cavalier i perioden 2018 til 4. august 2022, så utgjør SM 361, eller om lag 2,1 %, av alle registrerte sykdomsdiagnoser.

Det er også fremlagt en veterinærundersøkelse foretatt av NKK, hvor 277 veterinærer svarte. Det utgjør en svarprosent på 23 %. Av undersøkelsen fremgår blant annet at det ble spurt om hvor mange tilfeller de totalt har hatt mistanke om CM-P og/eller SM-S hos Cavalierer i tiden de har vært veterinær. På dette svarte cirka 80 veterinærer at de har hatt slik mistanke 1 – 5 ganger, i overkant av 50 veterinærer svarte 6 – 10 ganger, i overkant av 50 veterinærer svarte flere enn 15 ganger, litt under 20 veterinærer svarte 11 – 15 ganger og i overkant av 15 svarte at de aldri har hatt slik mistanke.

Frode Lingaas har utarbeidet en helse- og atferdsundersøkelse av Cavalier datert 24. august 2022. Det fremkommer av denne at det kom inn 886 besvarelser. I perioden 2012 – 2021 var det cirka 6059 registrerte Cavalierer i NKK. Svarprosenten i undersøkelsen utgjorde dermed omkring 15 % av det registrerte antallet. Av undersøkelsen fremgår at 86 % av eierne var godt eller meget godt fornøyd med hundens helse, 10,2 % vurderte helsen til middels og 3,9 % vurderte helsen til dårlig eller meget dårlig. På spørsmål om hunden har SM, svarte 85,2 % at hunden ikke har tegn til SM, 4,2 % svarte at hunden er MR-scannet og fri for SM, 3,7 % svarte at hunden er diagnostisert med SM, 0,8 % at hunden er diagnostisert på grunn av symptomer og 6,1 % svarte vet ikke.

Av de saksøkte oppdretterne av Cavalier, forklarte Liv Anne Klubben seg for lagmannsretten. Hun forklarte at hun avler ett til to kull årlig og at det normalt er fem til seks valper i hvert kull. Hun forklarte videre at hun har avlet opp cirka 500 valper over 31 år og at hun stort sett beholder en valp fra hvert kull. Hun forklarte at hun oppfordrer valpekjøperne til å ta kontakt når noe er galt og at hun før hovedforhandlingen i tingretten sendte mail til 32 valpeeiere, hvor hun fikk svar fra omkring halvparten.

Klubben forklarte videre at hun undersøkte hundene for SM ved bruk av MR i perioden 2007 til 2010, og at 14 hunder ble gradert til A, mens tre ble gradert til B med cyster med væske på over 2 mm. Hun avlet etter dette bare med de hundene som var gradert som A.

Hun forklarte at hun i 2010 sluttet med MR-scanning ettersom det kom ulike forskningsrapporter om nytten av dette og fordi hun var redd for å innsnevre den genetiske poolen ved avl. Hun forklarte at hun utsatte avlsdebuten, så etter symptomer og studerte stamtavler. Hun tok ut to som viste symptomer i 2007 – 2008, og forklarte at hun etter dette har fått tilbakemelding om én hund født i 2013 med bekreftet SM etter MR-scanning.

Oppdretterne Inger Pettersen og Christel Hagen forklarte seg for tingretten, og partene er enige om at deres forklaringer gjengitt i tingrettens dom kan legges til grunn for lagmannsretten, med slike korrigeringer som følger av anken. Pettersen forklarte at hun sammen med sin datter har hatt hunder med omkring 10 kull i året, og som har fått totalt 190 valper de siste fem årene før hovedforhandlingen i tingretten, hvorav 21 er beholdt selv og resten solgt. Pettersen opplyste at det er én kjøper som har hatt mistanke om CM, men at mistanken ikke er diagnostisert, og ikke har utviklet seg videre. Hagen forklarte at hennes hunder har fått 35 valper de siste fem årene før hovedforhandlingen i tingretten, og at ingen av disse har hatt CM/SM.

8.3.3 Vurdering av de norske undersøkelsene

Det foreligger begrenset med informasjon om utbredelsen av CM og CM-P blant Cavalier i Norge. Ovennevnte informasjon fra Pyramidion, NKKs veterinærundersøkelse og Frode Lingaas' helse- og atferdsundersøkelse tyder på at det ikke eller i liten grad skilles mellom SM eller SM-S og CM-P for Cavalier i Norge. Selv om det for vurderingen av forholdene i Norge derfor er grunn til å legge større vekt på tallene for SM og SM-S, er også informasjonen om dette begrenset.

Etter lagmannsrettens syn er tallene fra Pyramidion om SM lite egnet til å få en oversikt over utbredelsen av diagnosen, ettersom tallene er sammenlignet med totalt antall diagnoser for Cavalier for aktuell periode. Det er altså ikke grunnlag for å vurdere antall SM-diagnoser i forhold til antall dyr undersøkt. Det foreligger heller ikke informasjon om hvordan SM registrert i Pyramidion ble avdekket, symptomer, andre diagnoser og eventuelle andre forhold av betydning for vurderingen av utbredelsen av SM og SM-S i Norge.

Også NKKs veterinærundersøkelse er lite egnet til å si noe mer sikkert om utbredelsen av SM, SM-S og CM-P blant Cavalier i Norge på grunn av lav svarprosent, grove tallangivelser og mangel på nærmere informasjon for å skille mellom nevnte tilstander og for vurdering av utbredelsen av disse. For eksempel fremgår at 223 har svart på spørsmålet om hvor mange tilfeller vedkommende har hatt mistanke om CM-P og/eller SM-S hos Cavalierer totalt i sin tid som veterinær, uten at det fremgår hva mistanken bygger på, eventuell diagnostisering, hvor lenge vedkommende har vært veterinær og hvor mange Cavalierer vedkommende totalt har undersøkt.

At over 50 veterinærer svarer at de har hatt mistanke om dette flere enn 15 ganger, innebærer alene mistanke om dette i 750 tilfeller. At over 50 veterinærer svarer fra 6 – 10 ganger, innebærer totalt antall mistanker mellom 300 til 500 ganger. Hensett til svarprosenten og totalt antall Cavalierer i Norge, kan dette tyde på et betydelig mistankegrunnlag, men grunnlaget for tallene er for usikkert til å kunne bygge på det.

Etter lagmannsrettens syn gir også Frode Lingaas' helse- og atferdsundersøkelse begrenset grunnlag for å vurdere forekomsten av SM, SM-S og CM-P hos Cavalierer i Norge sammenlignet med tallene som Rusbridge har presentert basert på ulike studier.

At 86 % av eierne svarte at de var godt eller meget godt fornøyd med hundens helse, er selvsagt et godt utgangspunkt. På den annen side vil dyreeiere uten veterinærfaglig kompetanse ha begrenset evne til å vurdere mulige symptomer på de aktuelle tilstandene. Dette har betydning for rettens vurdering av svarene fra 85,2 % av eierne om at hunden ikke har tegn til SM. Det fremgår ikke av undersøkelsen om eierne har blitt informert om hva SM og SM-S innebærer, eller om hva som er symptomer på disse tilstandene. At 4,2 % svarte at hunden er scannet fri for SM, mens 3,7 % svarer at hunden er diagnostisert med SM og 0,8 % at hunden er diagnostisert med symptomer, tyder på at de 85,2 % som har svart at hunden ikke har tegn til SM ikke har foretatt MR-scanning av hunden.

Lagmannsretten vil også peke på at det fremgår av Lingaas' undersøkelse at det ble gitt opplysninger om 129 døde hunder og dødsårsaker. Det fremgår at 13 svarte at dødsårsaken er SM. Når det gjelder SM som dødsårsak, er denne oppgitt til 1,5 %, som antas at er regnet ut fra antallet som svarte på undersøkelsen (886). En annen måte å regne på er antall dødsfall på grunn av SM sammenlignet med opplyste antall døde hunder. I så fall utgjør SM som dødsårsak cirka 10 %. Undersøkelsen gir imidlertid ikke opplysninger for å vurdere dette nærmere, herunder om de som døde av SM hadde SM-S.

Etter dette finner lagmannsretten at de norske undersøkelsene ikke gir tilstrekkelig grunnlag for å konstatere at utbredelsen av de aktuelle tilstandene blant Cavalier i Norge er forskjellig fra det som følger av de utenlandske studiene og Rusbridges erklæring som redegjort for under punkt 8.3.1 ovenfor.

8.3.4 Vurdering av de norske oppdretternes erfaringer

Forklaringene fra oppdretterne i saken tyder på at utbredelsen av SM og SM-S er nær sagt ikke forekommende blant de hundene som de har oppdrettet. Lagmannsretten antar at avlsdebuten ut fra avlskravene på 3 år i Norge, sammenholdt med at oppdretterne antas å velge ut foreldre dyr uten kjente tegn til SM eller SM-S, kan bidra til å redusere forekomsten av SM og SM-S i noe grad.

SM og grader av denne tilstanden kan som nevnt over under punkt 8.3.1 avdekkes ved MR-scanning. NKK og Cavalierklubben anbefaler slik scanning før avl. MR-scanning er

imidlertid kostbart, og slik undersøkelse foretas derfor etter det opplyste i begrenset utstrekning blant oppdrettere i Norge. Det vises i denne forbindelse til oppdretteren Klubbens forklaring om at hun foretok slik scanning i perioden 2007 – 2010, men at hun etter dette har sluttet med det. Dette taler for at oppdretternes opplysninger om forekomst av SM blant Cavalier i dag er usikkert.

At utbredelsen av SM i Norge er større enn det oppdretternes forklaringer gir inntrykk av, underbygges av NKKs svar 13. november 2017 på spørsmål fra Mattilsynet om blant annet hvilke raser NKK har identifisert til å ha særs store helseutfordringer, hvor det heter:

Cavalier king charles spaniel. I følge omfattende litteratur har nærmere alle cavalierer chiari-like malformation (trenger ikke gi symptomer, men mistenkes å spille en rolle), 70 % har forandringer på MR forenlig med syringomyeli (mange av disse er likevel symptomfrie), ca. 15 % (?) av totalpopulasjonen har symptomer på syringomyeli (britiske data). I tillegg har et sted fra 20-40 til opp mot 50 % påvisbar bilyd på hjertet ved 5 års alder, og et sted mellom 80 og 100 % ved 10 års alder.

Manglende MR-screening generelt i Norge sammenholdt med at utbredelsen av SM ifølge Rusbridge er på omkring 70 % ved femårsalderen, taler for at utbredelsen av SM blant Cavalier i Norge ved femårsalderen er tilsvarende. Det foreligger ikke forskning eller dokumentasjon som tilsier at utbredelsen i Norge er annerledes. Gradene av SM er imidlertid for usikkert til å si noe om. Når det gjelder betydningen i Norge av forskningen om utbredelse av SM og SM-S som Rusbridge bygger på, fremgår følgende av hennes erklæring:

These studies on prevalence have been performed in UK, Netherlands, USA and Denmark and there is no evidence to suggest that the situation is different in Norway especially as there are common ancestors.

At oppdretterne i saken forklarer at de ikke har opplevd dette, er ikke til hinder for at de fremavlede valpene kan ha fått eller vil få SM-S eller CM-P senere i livet. At det ikke er rapportert om slike lidelser, er heller ikke til hinder for det. En årsak kan være at tilstanden først viser seg sent i hundens liv, og eventuelt medfører død (naturlig eller ved eutanasi) i en alder som ikke er påfallende ut fra Cavaliers gjennomsnittlige levealder, som i Sverige er på åtte år ifølge sakkyndig vitne Jens Häggström. En annen årsak kan være at tilstandene ifølge Rusbridge har en tendens til å bli underdiagnostisert. Det vises til følgende fra hennes erklæring punkt 4.2.2:

A study investigating prevalence of SM in CKCS presenting to first opinion practice found a SM prevalence of 1.7% and overall the 29th most common diagnosis in that breed. This study reported other spinal diseases to be more common such as intervertebral disc disease (7.2%) and spondylosis (5.5%). However, spondylosis is not a diagnosis (it is a radiographic description of non-inflammatory new bone formation and bridging over the intervertebral disc to increase stability) and is non

painful and common incidental finding in normal older dogs (18%). This suggests that vets were recognizing signs of spinal cord disease or pain in CKCS but misattributing the cause.

That primary veterinary surgeons may greatly underestimate the prevalence of CM-P and SM and attribute signs of pain to alternate diagnosis is supported by a study on prevalence of SM in CKCS presenting to referral practice (40.4% SM; 12% intervertebral disc disease; 11.2% CM-P). This study found that SM and CM-P was 5 times as common as disc disease in this breed. It is further supposed by a study was made on 298 dogs (all breeds) presenting with neck pain to the Royal Veterinary College. SM was the diagnosis in 51 of 298 dogs. There were 43 CKCS in that study and 88% were diagnosed with SM. In other words, 12.75% of all dogs presenting to the Royal Veterinary College for evaluation of neck pain were CKCS with SM (and by default CM-P).

Lagmannsretten legger til grunn at det samme er tilfelle i Norge; altså at veterinærer i første hånd har en tendens til å diagnostisere tegn på SM-S og/eller CM-P som noe annet; og at SM, SM-S og/eller CM-P utgjør en tilsvarende betydelig del av lidelsene til de hundene som blir henvist til veterinær neurolog for nærmere undersøkelse. Det er ikke presentert forskning eller andre bevis som tyder på at situasjon i Norge er annerledes.

Ut fra en samlet bevisvurdering, med særlig vekt på Rusbridges skriftlige erklæring og hennes forklaring for lagmannsretten, legger lagmannsretten etter dette til grunn at minst 15 % av Cavalierer i Norge rammes av SM-S, og at Cavalierer ikke rammes av CM-P i særlig grad ut over de minst 15 % prosentene som utsettes for SM-S.

Etter lagmannsrettens syn er det ikke nødvendig å skille mellom SM-S og CM-P for vurderingen av betydningen for hundenes helse eller naturlige atferd, ettersom både ubehandlet SM-S og CM-P innebærer lidelser for Cavalier av en karakter og et omfang som går ut over tålegrensen etter dyrevelferdsloven § 25 andre ledd, jf. § 3.

8.4 Arvbarheten av de relevante eksteriøre trekkene og tilstandene

Når det gjelder utviklingen av CM hos den enkelte hund og arvbarheten skriver Rusbridge i sin erklæring:

CM is a complex trait which can be late onset with a moderately high heritability that likely involves genes involved in development of the skull from embryo to adult (embryonically active pro-osteogenic signalling pathways). The tendency for SM involves additional genetic factors.

Den store utbredelsen av CM anses å ha sammenheng med de ytre trekkene som er fremavlet hos Cavalier. Som det fremgår av det som er sitert fra Rusbridges erklæring involverer sannsynligvis dette gener av betydning for utviklingen av skallen. Det fremgår videre av Rusbridges erklæring at den genetiske tendensen kan være «fixed»; det vil si at den finnes i alle individer.

Ettersom de ytre trekkene ved skallen hos Cavalier er avlet frem til slik den er i dag, kan det reises spørsmål om det er mulig å avle frem hunder som har en form på skallen som helt eller i det vesentlige medfører at CM og CM-P og eventuelt SM og SM-S forsvinner fra rasen. Det vises i denne sammenheng til følgende uttalelse fra Rusbridges erklæring:

3.2 What is the prevalence of CM in the Cavalier King Charles spaniel? Is this also valid for Norwegian conditions?

CM is considered ubiquitous in the CKCS. Reliable studies have found at least a 92% incidence [3]. Indeed, CKCS without CM are different looking dogs being larger and with a head shape that has a longer muzzle with a tapered stop. This head shape is often described as “traditional” because dogs bred in the 1960s and 70s had this look compared to the modern appearance [4,5]. The more extreme and modern appearance of CKCS is worldwide because this is the appearance which is fashionable/ desirable for the show ring and with the pet owning public.

Det som her er sitert tyder på at utbredelsen av Cavalier med slikt karakteristisk utseende som Rusbridge har beskrevet som årsak til CM, er global. Det er ikke ført bevis for at det i Norge eller i andre land er eksemplarer av Cavalierer som er større og med en hodeform som har en lengre snute med en avsmalnende stopp, og som Rusbridge beskriver som et mer tradisjonelt utseende, som kan benyttes i avl.

I mangel av holdepunkter for annet og basert på Rusbridges forskning, legger dermed lagmannsretten til grunn at det også i Norge avles på hunder med slike brachycephaliske trekk og rettvinklet bratt panne/kort snute («stopp») som hun har beskrevet som opphav til CM. Ut fra dette legger retten til grunn at nevnte trekk videreføres ved avl i Norge, med slik utbredelse av CM som Rusbridge har beskrevet.

Når det gjelder sammenhengen mellom hodeform og CM-P uttaler Rusbridge under punkt 3.3 i sin erklæring:

CM-P is defined as the clinical signs of pain relating to CM. Compared to clinically normal dogs with CM (CM-N), dogs with CM-P have more extreme brachycephaly i.e. shorter skull, more craniofacial hypoplasia (loss of bony facial tissue) with greater neuroparenchymal disproportion (brain and upper spinal cord overcrowding).

Dette kan tyde på at CM-P har sammenheng med mer ekstreme brachycephaliske trekk. Siden det ut fra Rusbridges erklæring og de studiene hun bygger på legges til grunn at CM-P har en utbredelse blant Cavalier på noe over 15 %, antas på grunn av sammenhengen med mer ekstreme trekk, at også noe over 15 % av Cavalierene har mer ekstreme trekk. Samme standarder for avl og/eller prefererte trekk og bruk av avlsdyr på tvers av landegrensene, taler for at nevnte tall for utbredelse er tilsvarende i Norge, som lagmannsretten bygger på.

Når det gjelder arvbarhet av SM hos Cavalier uttaler Rusbridge i sin erklæring punkt 5.2:

Genetic studies have identified two regions on the chromosomes (loci on CFA22 and CFA26) that were associated with the syrinx diameter [22]. These traits were associated with reduced volume and altered orientation of the back of the skull [23]. However, the inheritance is also complex i.e., there are more genetic influences.

Ut fra dette konkluderer Rusbridge med at arvbarheten av SM er moderat høy, som lagmannsretten legger til grunn. Lagmannsretten bygger videre på, som Rusbridge forklarte, at forekomsten av SM blant Cavalierer har sammenheng med forekomsten av CM. Arvbarheten av CM, som redegjort for over, må derfor også anses for å ha sammenheng med arvbarheten av SM, som igjen har betydning for utviklingen av SM-S. Som det fremgår under punkt 8.3.1 ovenfor utvikler ifølge Rusbridge 22 % av de om lag 70 % av Cavalierer som får SM ved femårsalderen SM-S.

I vurderingen av risikoen for videreføring av de aktuelle tilstandene ved avl, er det også relevant å se hen til i hvilken grad det kan og faktisk skilles mellom hunder med og uten de aktuelle tilstandene ved avl, og hvordan dette påvirker forekomsten av tilstandene hos avkommet. Som det fremgår under punkt 8.5 nedenfor, tyder sakkyndigerklæringer i saken på at undersøkelser for SM og bruk av foreldre dyr uten SM, har betydning for at avkommet ikke får SM.

8.5 Betydningen av mulige tiltak for å redusere forekomst av aktuelle tilstander

Når det gjelder muligheten for å skille ut foreldre dyr av betydning for i hvilken grad valpene vil bli utsatt for og/eller utvikle symptomer på CM og SM, uttaler Rusbridge under punkt 5.3 i erklæringen:

Since the early 2000s it has been recommended that dogs of breeds predisposed to CM and SM be MRI screened at least twice in their lifetime. The late onset nature means that screening is performed from 12 months at age and before breeding. Ideally breeding dogs would have additional MRI screening after 5 years old. This is because dogs free of SM at 12 months of age do not necessarily stay free of SM – data in the CKCS breed suggests the prevalence increases from 25% at 12 months to 70% at 72 months.

Breeding recommendations based on SM status and ages were formulated in 2006. These guidelines concentrated on removing dogs with early onset SM from the breeding pool whilst maintaining genetic diversity. Early results from this breeding programme indicated that offspring without SM were more common when the parents were both clear of SM. Conversely offspring with SM were more likely when both parents had SM.

Dette bekreftes av sakkyndigerklæring fra veterinær og spesialist i neurologi dr. Paul Mandigers, hvor han på spørsmål om det er mulig å redusere CM og CM-P hos Cavalier gjennom målrettet avl, og i så fall hvordan og hvor lang tid det vil ta, svarte:

It is possible: First of you need to make MRI scans. Use only dogs, older than three years of age and free of SM and try to use only dogs with parents that were scanned as well. Preferably the parents were, at the age of three, free of SM as well. Based on a not yet published study in CKCS of us we see that if incidence of SM is reduced, automatically CM slowly decreases as well. But currently breeders are not selecting against CM as it is seen in almost all CKCS. The current selection methods advised by the BVA/KC are not working very efficiently. Hence at this rate it will take decades before any progress will be made.

Rusbridge har videre opplyst at det i land med obligatorisk screening program som håndheves, er redusert utbredelse av SM i avkommet generasjon for generasjon. Hun har også pekt på at screening for CM-P ennå ikke er tilgjengelig på grunn av tilstandens kompleksitet. Oppsummeringsvis er hun av den oppfatning at om man vil bli kvitt CM og SM blant Cavalierer, så bør man velge avlsdyr med tradisjonell hodeform, som antakelig vil kreve kryssavl med en større spaniel, i kombinasjon med MR-vurderinger. Alternativt mener hun at det bør foretas:

Breed-wide screening and contribution to an estimated breeding value scheme which might be used to predict the statistical risk of SM in descendants. This is used in many European countries, but progress is slow. The method is only likely to be successful if it is a breed-wide requirement.

I denne forbindelse nevnes at det av Rasespesifikk avlsstrategi (RAS) for Cavalier av juni 2018 fremgår at NKKs faglige miljøer rådet NKK til å igangsette et krysningsprosjekt for rasen ettersom det vil gi størst avlsfremgang. Basert på dette besluttet NKKs Hovedstyre i sak 79/2017 å henvende seg til FCI og England for å be om deres syn på dette. Det fremgår samme sted at helseavdelingen i NKK har argumentert sterkt for at Norsk Cavalierklubb skal sette i gang et prosjekt med utavl i rasen. Det ble imidlertid foreslått å ikke sette i gang utavlstiltak for rasen ut fra blant annet følgende grunner:

- Når det gjelder SM er sykdommen fortsatt under kartlegging, utredning og forskning, og nedarvingsmønsteret er ikke endelig avklart. Vi mener at konservativ og forsiktig avl, basert på kunnskap hos oppdrettere og kartlegging av avlsdyrenes og forfedrenes helsehistorie, kombinert med et visst omfang av skanning i første omgang må prøves som et tiltak.
- Den norske populasjonen av cavalier er i sin nedstamming og avlsmateriale nesten identisk med genpoolen i England, Sverige og en del andre europeiske land. Det er heller ingen andre observasjoner eller fakta som skulle tilsi at situasjonen er mer alvorlig her enn i andre land. Så langt vi kjenner til er det ikke satt i gang andre tilsvarende tiltak noe sted. Vi mener at det ikke er noen grunn til at det norske rasemiljøet skal sette i gang et slikt tiltak på egen hånd.

Etter lagmannsrettens syn underbygger sistnevnte uttalelse andre kulepunkt at situasjonen for Cavalier i Norge ikke er forskjellig fra i England og andre aktuelle europeiske land når det gjelder forekomst av CM, CM-P, SM og SM-S.

Lagmannsretten er videre av den oppfatning at slike tiltak som beskrives i sitatet ovenfor fra RAS i første kulepunkt ikke er tilstrekkelige for å hindre at de aktuelle tilstandene videreføres ved avl i Norge. Det vises det til som fremgår ovenfor av Rusbridges og Mandigers sakkyndige erklæringer om anbefalte tiltak, og det Rusbridge uttaler om behov for «breed-wide screening». Som tidligere nevnt foretas slik screening i begrenset utstrekning blant oppdrettere i Norge i dag. Lagmannsretten viser videre til det Rusbridge uttaler når det gjelder manglende mulighet for avdekking av CM-P ved MR-screening.

8.6 Lagmannsrettens samlede vurdering – Cavalier

Lagmannsretten bygger etter dette på at utbredelsen av SM-S og CM-P blant Cavalier i Norge er som lagt til grunn av Rusbridge basert på utenlandske studier; altså på minst 15 %. Videre legger retten til grunn at tilstandene CM, SM, SM-S og CM-P er arvbare, som medfører at utbredelsen i Norge som utgangspunkt vil fortsette i neste generasjoner.

Etter lagmannsrettens syn vil tilstrekkelig endring først kunne skje ved et kryssavlsprosjekt, eller ved et mer omfattende MR-screening program, som beskrevet av Rusbridge og Mandigers ovenfor under punkt 8.5, som kan bidra til at det ikke avles med hunder som er disponert for slike tilstander. MR-scanning foretas imidlertid i begrenset utstrekning blant oppdrettere i Norge i dag, og screening for CM-P er ifølge Rusbridge ikke tilgjengelig på grunn av tilstandens kompleksitet.

Lagmannsretten legger videre til grunn, som Rusbridge har forklart, at SM forbundet med CM ikke effektivt kan behandles, og at SM gjerne har sammenheng med CM. Særlig ut fra hennes forklaring finner lagmannsretten det bevist at kirurgi sjeldent vil kunne reversere de kliniske tegnene. Tegn på smerte og fantomkløe kan bli redusert, men ikke eliminert med medisiner. Selv om CM og CM-P ikke er dødelig, kan tilstandene ikke helbredes hos det enkelte individet, og CM-P vil i enkelte tilfeller innebære så store smerter for hunden at avliving er eneste alternativ.

De alvorlige symptomene ved SM-S og CM-P må klart anses som unødige påkjenninger og belastninger for de hundene som rammes. Slik risiko for videreføring av CM og SM med slik risiko for utvikling av SM-S og CM-P blant Cavalierer som følger over, innebærer etter lagmannsrettens oppfatning at oppdretternes, NKKs og Cavalierklubbens avl av Cavalier i dag er i strid med dyrevelferdsloven § 25 tredje ledd, jf. andre ledd bokstav a.

Hensynet til å bevare rasen med slike karakteristiske eksteriøre trekk som den har i dag, eller estetiske hensyn, kan etter lagmannsrettens syn ikke forsvare avl med nevnte risiko

for aktuelle helsemessige konsekvenser. Samtlige av oppdretterne i saken driver denne virksomheten ved siden av annet arbeid. Heller ikke hensynet til virksomheten for de ankende parter, eller de mer følelsesmessige sidene av denne knyttet til affiniteten for rasen, kan oppveie for den risikoen for lidelser som Cavalieren utsettes for ved avl knyttet til ovennevnte tilstander.

De ankende partene har fremholdt at sterke reelle hensyn taler for at søksmålet ikke kan føre frem. Det er vist til hensynet til klubbens mulighet for å utvikle avlen i en bærekraftig retning. Det er videre vist til at avl av Cavalier ved dom for at de ankende partenes avl er i strid med § 25 fortsatt vil kunne skje utenfor rammen av klubbene, eller ved at hunder importeres fra «valpefarmer» eller lignende i andre land. Lagmannsretten kan ikke se at slike hensyn kan føre til noe annet etter § 25 enn lagmannsretten er kommet til ovenfor.

Når det gjelder betydningen for de som har Cavalier i Norge i dag, viser lagmannsretten til Stenevik og Mejdell s. 51, hvor det uttales:

En rettsstridig avl betinger ikke automatisk avliving av dyr. Spørsmålet er om det individuelle dyret har tilfredsstillende velferd, jf. § 1. ... I mange tilfeller vil den uheldige genetiske konstitusjonen kunne kompenseres ved hjelp av stell (for eksempel rengjøre dype hudfolder hos mops så de ikke blir betent) eller endog kirurgiske inngrep (rette øyelokksfeil).

Ettersom lagmannsretten er kommet til at risikoen for videreføring av CM og SM med slik risiko for utvikling av SM-S og CM-P som følger over, innebærer at oppdretternes, NKKs og Cavalierklubbens avl av Cavalier er i strid med dyrevelferdsloven § 25 tredje ledd, jf. andre ledd bokstav a, er det ikke nødvendig for lagmannsretten å ta stilling til om også hjertesykdommen MMVD eller andre diagnoser hos Cavalierer innebærer at avl på rasen medfører brudd på dyrevelferdsloven § 25 først til tredje ledd.

Etter dette forkastes anken over tingrettens domsslutning overfor Norsk Kennelklubb, punkt 2, overfor Norsk Cavalierklubb, punkt 1, og overfor oppdretterne Inger Pettersen, Liv-Anne Klubben og Christel Hagen, punkt 1.

9. Engelsk bulldog – den konkrete vurderingen

9.1 Innledning og sammendrag

Lagmannsretten har kommet til at videre avl av Engelsk bulldog ikke er i strid med dyrevelferdsloven § 25 tredje ledd, jf. andre ledd basert på BOAS, manglende evne til å føde og pare naturlig eller andre anførte helsemessige forhold ved rasen. Lagmannsretten har kommet til dette resultatet ut fra en vurdering av de anførte helsemessige forholdene hver for seg og etter en samlet vurdering av disse. Anken over tingrettens domsslutning overfor Norsk Kennelklubb, punkt 1, Norsk Bulldog Klubb, punkt 1, og overfor

oppdretterne Lena Haugland, Liss Bodil Olsen og Jorunn Rosander, punkt 1, har derfor ført frem og de blir å frifinne på disse punkter.

Nedenfor under punkt 9.2 gis først en oversikt over ulike grader av BOAS og hva som følger av NKKs og Norsk Bulldog Klubbs etiske regler og rasespesifikk avlsstrategi når det gjelder BOAS ved avl av Engelsk bulldog. Lagmannsretten vil deretter under punkt 9.3 vurderer om BOAS medfører at avl av Engelsk bulldog er i strid med dyrevelferdsloven § 25 tredje ledd, jf. andre ledd. Lagmannsretten vil så under punktene 9.4 og 9.5 henholdsvis vurdere om Engelsk bulldog har manglende evne til å føde naturlig og til å pare seg naturlig på grunn av raserelaterte forhold som medfører at avlen er i strid med § 25 tredje, jf. andre ledd. Under punkt 9.6 vurderer retten andre anførte helsemessige utfordringer hos Engelsk bulldog.

9.2 Oversikt over gradering, rasestrategi og regler for avl med BOAS

Slik det fremgår under sakens bakgrunn punkt 3.5 er Engelsk bulldog en brachycephalisk rase; det vil si en rase med kort og bred hodeskalle og flat snute. Det er ikke bestridt at Engelsk bulldog er disponert for BOAS. For nærmere beskrivelse av hva BOAS innebærer og normale symptomer på BOAS, vises til sakens bakgrunn punkt 3.5.

Som tidligere nevnt har professor Jane Ladlow utviklet et graderingsregime for respiratorisk funksjon (RFG scheme) når det gjelder BOAS. Ut fra dette graderes BOAS fra 0 til 3, hvor grad 0 innebærer at BOAS ikke er tilstede. BOAS grad 2 karakteriseres som moderat og innebærer mild til moderat snorking før belastning og moderat til kraftig snorking etter belastning samt dyspne etter belastning. Grad 3 innebærer alvorlig BOAS, hvor man enkelt uten stetoskop konstant hører moderat til kraftig snorking (stertor) eller enhver form for hvesing (stridor) både før og etter belastning (kraftigere etter belastning). Hunder med BOAS 3 har dyspné; det vil si tung pust eller åndenød, er ute av stand til å anstrenge seg, og kan ha cyanose; det vil si kliniske tegn på at blodet inneholder mindre oksygen enn normalt. Hunder med BOAS grad 3 kan også ha synkope, som er plutselig tap av bevisstheten.

Det følger av NKKs og Norsk Bulldog Klubbs etiske regler at hunder med BOAS grad 3 ikke skal brukes i avl. Videre følger av bulldogklubbens etiske regler at den ene hunden ved avl skal ha BOAS grad 0 og 1 hvor det er aktuelt at den andre har grad 2. Videre følger av den rasespesifikke avlsstrategien for Engelsk bulldog at pusteproblemer er diskvalifiserende feil og at neseborene skal være brede og åpne. Oppdretterne er som nevnt over forpliktet til å overholde dette, og lagmannsretten har ikke holdepunkter for at så ikke skjer. Spørsmålet er om disse etiske reglene og nevnte avlsstrategi er tilstrekkelig, eller om også avl av Engelsk bulldog med BOAS grad 0 og 1 er problematisk etter dyrevelferdsloven § 25 tredje ledd, jf. andre ledd. Dette vurderes nedenfor under punkt 9.3.

9.3 Lagmannsrettens vurdering av de ulike gradene av BOAS

9.3.1 BOAS gradene 0 og 1

Etter Ladlows graderingsregime innebærer BOAS grad 0 at hunden ikke har hørbare respiratoriske lyder før eller etter belastning, at hunden ikke har inspiratoriske (innånding) anstrengelser før og etter belastning og at dyspne, cyanose og synkope ikke er til stede før eller etter belastning.

BOAS grad 1 karakteriseres som mild i Ladlows graderingsregime, og innebærer at den bare er hørbar med stetoskop. Grad 1 forutsetter ikke hørbar til mild snorking og/eller moderat intermitterende nasal snorking når den snuser før belastning. Etter belastning kan hunden ha mild snorking og/eller moderat intermitterende snorking når den snuser og/eller intermitterende mild snorking når den peser. Inspiratoriske anstrengelser er ikke til stede før belastning, og ikke til stede eller mild etter belastning. Dyspne, cyanose og synkope er hverken til stede før eller etter belastning.

Ladlows graderingsregime bygger på evaluering av hundenes pusting ved å lytte til hundene med og uten stetoskop før og etter en rask gange på fire mph (miles per hour), tilsvarende cirka 6,4 km/t, i tre minutter. Ifølge Ladlows erklæring øker aktivitetstesten korrektheten av BOAS diagnosene med 40 %.

Av Ladlows erklæring fremgår følgende om bedømmelsen av BOAS grad 0 og 1:

We consider no airway noise (grade 0) and mild airway noise (only audible with a stethoscope – grade 1) as clinically unaffected as in these dogs we do not detect any decrease in quality of life, with normal exercise tolerance and no other associated clinical signs. We have also examined our study population with whole body plethysmography (WBBP) and there is a 94% agreement between the WBBP results and the RFG Scheme. With the WBBP we can get a BOAS index, a numerical score from 0-100 on how obstructed the dogs are with regard to the breathing.

Ladlow anser altså Engelske bulldog med BOAS grad 0 og 1 som klinisk upåvirkede ettersom tilstandene ikke sees å redusere deres livskvalitet, med normal aktivitetstoleranse og ingen andre kliniske tegn. Hun bekreftet det samme i sin forklaring for lagmannsretten, og pekte på at grad 1 betraktes som mild fordi den ikke medfører medisinske problemer. Hun presiserte at Engelske bulldog med BOAS grad 1 kan ha normal aktivitet. Hun nevnte i denne sammenheng at blant annet de fleste Labradorer har BOAS grad 1, men at ingen har sett på andre raser i detalj. I tillegg har Fransk bulldog og Mops, som også er brachycephaliske raser, stor utbredelse av BOAS.

Rowena Packer har også avgitt sakkyndig erklæring og forklaring i saken. Hun er i dag «Lecturer in Companion Animal Behaviour and Welfare Science» ved Royal Veterinary College. Hun har en PhD fra 2013, som omhandler forbindelser mellom konformasjon og arvede lidelser hos hunder, med særlig fokus på lidelser relatert til brachycephali. Under

henvisning til en studie av blant annet Ladlow, publisert i 2017, uttaler Packer i sin erklæring:

37.8% of dogs were assessed as grade 1, which although treated as 'unaffected' by the study authors in their analyses, represents dogs that can exhibit mild respiratory noise pre and post an exercise tolerance test, and mild inspiratory effort post exercise tolerance test (Table 2). The authors previously termed grade 1 dogs as "considered clinically healthy for their breed"; however, these clinical signs were not seen pre or post exercise in non-brachycephalic controls (100% grade 0), and thus grade 1 dogs should not be considered clinical healthy for dogs as a species.

Det fremgår videre av fremlagt sakkyndig erklæring fra veterinær Susanna Solbakk at hun er kritisk til at Ladlows graderingsregime tillater at hunder innenfor grad 1 kan ha mild anstrengt innpust etter kun tre minutters lett aktivitet, som etter Solbakks syn ikke er en klinisk normal hund.

I vurderingen legger lagmannsretten vekt på at den oppfatter at slik tre minutters aktivitetstest som benyttes i forbindelse med graderingen av BOAS ikke er ment å si noe om hva slags aktivitet som forventes av en klinisk frisk Engelsk bulldog, men er valgt for å gi en mest mulig korrekt BOAS-diagnose. Lagmannsretten oppfatter videre at grad 1 alene bygger på hva som kan høres med stetoskop, og at det har betydning for at Ladlow mener at Engelske bulldog med BOAS grad 1 ikke kan anses for å ha en klinisk tilstand med redusert livskvalitet og aktivitetstoleranse. Lagmannsretten forstår det også slik at BOAS grad 1 forutsetter at hunden ikke har andre kliniske tegn som tilsier noe annet.

Packer har pekt på at 100 % av ikke-brachycephaliske hunder har BOAS grad 0, noe som taler for at Engelsk bulldog med grad 1 ikke er klinisk frisk. Selv om det kan stilles spørsmål ved riktigheten av dette ut fra Ladlows forklaring om at også Labrador har BOAS grad 1 og at andre ikke-brachycephaliske hunderaser ikke er studert nærmere for BOAS, kan dette uansett alene ikke medføre at grad 1 må anses for å overstige terskelen for negativ påvirkning etter dyrevelferdsloven § 25 sett i lys av §§ 1 og 3. Det sentrale må være om tilstanden påfører hundene smerte eller ubehag utover det normale, eller begrenser spennet for normalt aktivitetsnivå eller livskvaliteten på annet vis.

Lagmannsretten legger i vurderingen av dette stor vekt på Ladlows vurdering av at verken BOAS grad 0 eller grad 1 gir Engelsk bulldog redusert livskvalitet, med normal aktivitetstoleranse. I tillegg til å ha arbeidet med forskning innen luftveissykdommer for Engelsk og Fransk bulldog og Mops siden 2004 blant annet ved Universitet i Cambridge, er Ladlow spesialist i veterinær kirurgi og har 20 års erfaring med bløtvevskirurgi på smådyr. Hun må ut fra sin forskningsbakgrunn og direkte arbeid med hunder som veterinær og kirurg anses for å ha særlige forutsetninger for å uttale seg om dette.

Som nevnt under sakens bakgrunn diagnostiseres BOAS ofte rundt to til tre års alder. Sykdommen kan forverres over tid, samtidig som vekttap og mosjon kan minske symptomene. Lagmannsretten er ikke presentert for forskning som viser utviklingen av BOAS i hundenes livsløp. Packer påpekte at tilstanden kan forverres ved at mange hundeeiere tror at Engels bulldog er late, og at de derfor ikke sørger for at hundene får den mosjonen som de bør ha. Lagmannsretten har imidlertid ikke holdepunkter for at det er oppfatningen i Norge, eller i hvilken grad det eventuelt er tilfelle og påvirker den mosjonen som hundene får og dermed deres helse. Det vises i denne forbindelse til at det fremgår av den Rasespesifikke avlsstrategien (RAS) for Engelsk bulldog at de skal ha en kropp uten tendens til fedme og at fri pust og god bevegelsesfrihet skal premieres. Det vises også til forklaringen fra nestlederen i Norsk Bulldog Klubb, Rabbing Holen, om at overvekt og mosjon har betydning, og at god kondisjon holder tilstanden «i sjakk».

Av de saksøkte oppdretterne av Engelsk bulldog, forklarte Lena Haugland seg for lagmannsretten. Hun avler ett til to kull årlig, med gjennomsnittlig fem valper per kull, og har avlet totalt 58 valper, og beholdt noen av disse selv. Hun forklarte at hun har tatt BOAS-test på alle sine hunder. Haugland fortalte at hun har en tisper som ble gradert til 1 ved seksårs alder, og at denne fortsatt hadde grad 1 ved ny test i 2021 når den var åtte år gammel. Hun forklarte også at hun har en hannhund gradert med BOAS 1, som blant annet trekker pulk. Ifølge Haugland er det ikke slik at man opplever BOAS etter for eksempel ti minutters løping selv om testen bare tar tre minutter.

Etter dette, med særlig vekt på Ladlows erklæring og forklaring, legger lagmannsretten til grunn at Engelsk bulldog med BOAS grad 0 og 1 ikke kan anses for å overstige tålegrensen for negativ påvirkning på helsen eller for reduksjon av muligheten til å utøve naturlig atferd etter § 25 andre ledd bokstav a og b, jf. §§ 1 og 3.

9.3.2 Utbredelsen og arvbarheten av de ulike gradene av BOAS

Fordelingen av Engelske bulldog med ulike grader av BOAS sier noe om muligheten for å kunne begrense avlen til hunder med BOAS grad 0 og 1, eventuelt med noe grad 2, uten at den genetiske variasjonen begrenses i for stor grad.

Av Ladlows erklæring fremgår følgende om fordelingen i Storbritannia basert på undersøkelser av Engelske bulldog i perioden 2010 – 2016:

Severely affected (grade 3 on the RFG scheme) dogs have decreased exercise tolerance, decreased ability to thermoregulate and many also have gastrointestinal regurgitation or sleep disorders. About 15% of the bulldogs we looked at between 2010 and 2016 in the UK were severely affected. The moderately affected (grade 2, 28% of the study population) dogs also have BOAS disease which we considered as affecting quality of life by decreasing exercise tolerance and requiring effort to breathe when exercising or excited.

Engelske bulldog med grad 2 og 3 utgjorde altså totalt 43 % (15 % + 28 %), og de resterende 57 % av de undersøkte hundene hadde altså grad 0 eller 1. Det antas at Solbakk viser til den samme studien i sin erklæring, hvor hun viser til en studie fra 2016 blant 66 Engelske bulldog, med omtrent slik fordeling på BOAS grad 2 og 3 som følger av Ladlows erklæring. I sin forklaring for lagmannsretten presenterte Ladlow oppdaterte tall for BOAS blant 781 Engelske bulldog i Storbritannia frem til 2021, hvor 255 (33 %) ble gitt grad 0, 382 (49 %) grad 1, 128 (16 %) grad 2 og 16 (2 %) grad 3.

Fra august 2019 til september 2021 ble det gjennomført BOAS-gradering av 60 norske bulldog. Flere av disse var fremstilt på kurs for BOAS-sertifisering av veterinærer etter Ladlows metode. Andre ble gradert på privat initiativ hos sertifiserte veterinærer. Mange av hundene er gradert flere ganger. Dette skyldes enten at hundens attest, som kun er gyldig i to år, er utgått, eller at det har vært behov for hunder på BOAS-graderingskurs for veterinærer. Av de 60 hundene ble 30 % gitt grad 0, 50 % grad 1, 15 % grad 2 og 5 % grad 3. NKK har fremlagt oppdaterte tall per september 2021 basert på BOAS-gradering av totalt 121 norske Engelske bulldog. Av disse er 36 (30 %) gitt grad 0, 60 (50 %) grad 1, 18 (15 %) grad 2 og 7 (6 %) grad 3. Ladlow forklarte at de norske tallene tyder på at norske oppdrettere identifiserer gode hunder for bruk i oppdrett.

Basert på de her presenterte tallene for utbredelse av ulike grader av BOAS i Norge og oppdaterte tall fra Storbritannia, vil cirka 80 % av Engelske bulldog (med BOAS grad 0 og 1) kunne brukes til avl.

Ladlows tall tyder på at det har vært en klar utvikling i andelen Engelske bulldog i Storbritannia med BOAS grad 0 og 1 sammenlignet med grad 2 og 3. Når det gjelder utviklingen i Storbritannia fremgår følgende av Ladlows erklæring:

In the University of Cambridge/ Kennel Club RFG Scheme we have advised not breathing grade 3 (severely affected) dogs. Grade 2 (moderate affected) dogs can be bred if they have other desirable points but should be bred with care and to grade 0 or 1 dogs. The reason we have allowed grade 2 dogs to continue in the breeding pool is that if you reduce a breeding stock too quickly it is likely to decrease genetic variability in the breed and thus other disease are more likely to emerge.

In the UK the bulldog breeders have engaged with the RFG Scheme and having a grade 0 or 1 health tested dog is valuable and highly regarded. Over the last 10 years since we have worked with the breeders and discussed health problems and solutions, we have seen a change in the show dogs. It is now unacceptable to have a dog with noisy breathing in the show ring. ...

Lagmannsretten oppfatter at den positive utviklingen i Storbritannia nettopp skyldes det arbeidet Ladlow og andre har gjort med RFG Scheme og anbefalingene for avl basert på dette. Ladlows har i sin erklæring også uttalt:

We think by removing the severely affected bulldogs we can improve the health of the breed over the next 5-10 years. Once the severely affected dogs are out of the population, we will look at the moderately affected dogs, hopefully splitting this group and again selecting against the more affected dogs. We are also working on the genetic markers for BOAS. As it is a polygenic disease, we are looking at estimated breeding values which we hope will be available in the next 5 years thus enabling breeders to use both the RFG scheme and genetic tests to select the healthiest dogs for breeding.

På spørsmål om når nevnte 5 – 10 års periode i sitatet startet, svarte Ladlow at hun mener dette var når de fikk oppdretterne “ombord”, eller de siste fem årene. Lagmannsretten påpeker at uttalelsen synes å knytte seg til populasjonen av Engelsk bulldog i England.

Som det fremgår under sakens bakgrunn punkt 3.5, kan forholdet mellom kranie- og snutelengde ("craniofacial ratio", CFR) og nakkeomkrets også ha betydning for påvirkningsgraden av BOAS. Men, en entydig sammenheng mangler siden påvirkningsgraden kan variere betydelig mellom individer med samme kranie/snute forhold og nakkeomkrets. Både Packer og Ladlows erklæringer og deres forklaringer for lagmannsretten underbygger dette. For eksempel uttaler Packer følgende i sin erklæring:

Despite the strong relationship between CFR and BOAS risk at the population level, it is likely that other genetic and environmental factors also contribute to the likelihood and severity of BOAS within breeds and in individual dogs.

Packer og Ladlow synes imidlertid å ha ulike oppfatninger om hvor stor betydning CFR har for utbredelsen av BOAS. Packer synes kritisk til forsøkene i Storbritannia og Norge på å selektere ut fra respiratorisk funksjon som følger av Ladlows graderingsregime, samtidig som avl på Engelsk bulldog med brachycephaliske trekk opprettholdes. Packer viste i denne sammenheng til en «RVC conformation study», som hun har vært med på. Det skilles imidlertid i denne studien ikke mellom ulike brachycephalise hunderaser, slik som Mops, som har en mer ekstrem CFR enn Engelsk bulldog.

Professor i veterinær genetik, Dr. Danika Bannasch, har avgitt en skriftlig erklæring i saken og forklarte seg også for lagmannsretten. I erklæringen uttaler hun blant annet følgende når det gjelder arvbarhet av BOAS for bulldoger:

No formal heritability studies have been published on BOAS. Since the disease itself is characterized by multiple anatomic disorders and it is only found in breeds with brachycephaly it is certainly an inherited disorder but how many genes are involved is unknown.

Bannasch viser imidlertid til at enkelte gener er identifisert til å påvirke brachycephali, herunder to som påvirker hodemorfologien og ett som også synes å påvirke den bløte gane. Hun viser til blant annet studier på Amerikansk Staffordshire Terrier, som tyder på at genet

knyttet til den bløte ganen ikke er assosiert med en genotype, som indikerer at den har lik lengde uavhengig av den reduserte lengden på hodekraniet; som innebærer forlenget myk gane, som er forbundet med BOAS. Hun viser videre til at gentester på bulldoger i USA tyder på at det er umulig å drastisk endre hodemorfologien innen rasen. Samtidig peker hun i erklæringen på:

There may be other genes identified that have more subtle effects that segregate within the breed that have not been identified yet.

Bannasch forklarte også for lagmannsretten at hun ikke kjenner til studier eller annet når det gjelder arvbarheten av ulike grader av BOAS.

Selv om Bannaschs erklæring og hennes forklaring for lagmannsretten tyder på at genetiske faktorer styrer morfologien og de fysiske trekkene på Engelsk bulldog, oppfatter lagmannsretten at de sakkyndige ikke er uenige i at det er variasjon i trekkene på Engelsk bulldog. For eksempel synes de sakkyndige å være enige om at Engelske bulldog med BOAS grad 3 fremstår med mer ekstreme brachycephaliske trekk i form av kort, tett nese og kraftig hode og nakke, sammenlignet med Engelske bulldog med BOAS av lavere grad. Under sin forklaring viste Ladlow bilder av Engelske bulldoger med BOAS henholdsvis grad 0 og grad 3 som underbygger dette.

Av følgende uttalelse fra Ladlows erklæring fremgår at det kan være variasjon i forholdet mellom bløtvev, den bløte ganen og forkortet hodeskalle:

Although the skull is shortened, the soft tissues are not always reduced in a proportionate manner, particularly the soft palate, tongue and nasal turbinates. In affected dogs the increased soft tissue in the pharynx and nasal cavity results in restricted air flow.

Samtidig tyder følgende uttalelse fra Ladlows erklæring på at det heller ikke er en entydig sammenheng mellom ekstrem brachycephali og BOAS:

The prevalence of BOAS within the extreme breeds is not yet clear. Although there is a perception from some veterinary professionals that all brachycephalic dogs are affected to some extent, we have seen dogs from the extreme brachycephalic breeds that have no upper airway noise and normal exercise tolerance. ...

BOAS is a functional disease and two dogs that look very similar in external appearance may have very different breathing function.

Av Bannasch' erklæring fremgår at innavlsgraden i Engelsk bulldog er høy, og Ladlow pekte også i sin forklaring på lav genetisk variasjon i rasen. I sin forklaring understreket imidlertid Ladlow at BOAS er en kompleks genetisk sykdom, og at det ikke finnes sterke

bevis for hva som forårsaker sykdommen. Hun forklarte at de ikke ser det samme i praksis som på papiret.

Ladlow forklarte også at situasjonen i Storbritannia har blitt mye bedre de siste 10 årene, og at sannsynligheten for å få Engelske bulldog med klinisk BOAS har blitt atskillig mindre. Hun presiserte at det fortsatt er mulig å få alvorlig rammede hunder, men at utviklingen går i riktig retning. Når det gjelder muligheten for å avle seg bort fra sykdommen, viste hun til det hun har sett de siste 20 årene, og at hun mener at dette er avhengig av hvilken kontroll man har på rasen.

Etter dette, med særlig vekt på den utviklingen som har funnet sted i Storbritannia frem til i dag, legger lagmannsretten til grunn at BOAS hos Engelsk bulldog av ulike grader er arvbar. Videre legges til grunn at sannsynligheten for å få Engelsk bulldog med mer alvorlige grader av BOAS er liten ved paring primært av hunder med BOAS grad 0 og 1, som praktiseres i Norge. Hensett til at utbredelsen av hunder med BOAS grad 0 og 1 i Norge, som i Storbritannia i 2021, utgjør om lag 80 % av Engelske bulldog, legges til grunn at det er mulig å avle på hunder uten BOAS grad 2 eller 3 uten at det reduserer den genetiske variasjonen i rasen i for sterk grad.

9.3.3 Lagmannsrettens samlede vurdering av BOAS

Lagmannsretten legger i vurderingen av BOAS etter dyrevelferdsloven § 25 ved avl av Engelsk bulldog vekt på muligheten for å avdekke BOAS av ulike grader og at det i praksis skilles mellom hunder med ulike grader av BOAS ved avl.

Lagmannsrettens syn er at slik test som er utviklet av Ladlow for gradering av BOAS er tilstrekkelig for å skille mellom dyr som er friske nok for avl og ikke. Lagmannsretten legger videre til grunn at oppdretterne foretar en slik selektering basert på NKKs og Norsk Bulldog Klubbs avlsstrategi.

Som lagt til grunn over, kan lagmannsretten ikke se at det er i strid med dyrevelferdsloven § 25 andre ledd bokstav a eller b, jf. § 3, å avle Engelske bulldog med BOAS grad 0 og 1, eventuelt med noe bruk av én foreldrehund med mild grad av BOAS grad 2 for å bidra til genetisk variasjon. Lagmannsretten legger videre til grunn at ulike grader av BOAS er arvbare. Selv om lagmannsretten oppfatter Ladlows forklaring slik at avl med Engelske bulldog med BOAS grad 0 og 1 ikke utelukker at enkelte avkom kan få sterkere grader av BOAS, er det ut fra bevisførselen ikke holdepunkter for at det er en slik risiko for dette at videre avl på rasen som sådan er i strid med loven.

Lagmannsrettens konklusjon er etter dette at BOAS hos Engelsk bulldog ikke innebærer at de saksøkte oppdretterne, NKK og Norsk Bulldog Klubb driver avl i strid med dyrevelferdsloven § 25 tredje ledd, jf. andre ledd bokstav a og b. Lagmannsretten har for sin konklusjon lagt til grunn som en forutsetning at retningslinjene for avl av NKK og

Norsk Bulldog Klubb følges ved avl av Engelsk bulldog i Norge. Lagmannsrettens er også kommet til at BOAS hos Engelsk bulldog ikke vekker allmenne etiske reaksjoner i strid med § 25 andre ledd bokstav c.

9.4 Lagmannsrettens vurdering av Engelsk bulldogs evne til å føde naturlig

Lagmannsretten anser det ikke tvilsomt at det inngår i en hunds fysiske funksjoner og naturlige atferd å føde valper naturlig. Endring eller videreføring av arveanlegg med negativ påvirkning på denne funksjonen kan rammes av dyrevelferdsloven § 25 andre ledd bokstav a og/eller b og tredje ledd.

Forekomsten av keisersnitt blant Engelske bulldog er høy sammenlignet med andre hunderaser. Det er ikke klarlagt i forskningen hva som er årsakene til risiko for vanskelig fødsel hos Engelsk bulldog. Bannasch skriver i sin sakkyndige erklæring at bulldog er den rasen med størst sannsynlighet for keisersnitt enten fordi det velges eller fordi den har problemer med å føde naturlig.

De tre oppdretterne av Engelske bulldog som har forklart seg i foreliggende sak, har forklart at deres hunder stort sett føder naturlig, og at de har opplevd et helt begrenset antall keisersnitt. Oppdretter Lena Haugland forklarte for lagmannsretten at hun aldri har planlagt keisersnitt, men at hun har opplevd to keisersnitt blant sine tisper. Hun forklarte at dette skyldes normale komplikasjoner som alle kan oppleve. Blant annet hadde ei tisper kun én valp, som medførte at hormonene ikke ga signaler om fødsel til tisper.

Det følger av NKKs avlsstrategi vedtatt av NKKs Hovedstyre 27. november 2007, oppdatert etter HS-vedtak 25. mai 2016, punkt 4.4 at:

En tisper som ikke har evnen til å føde naturlig, pga. anatomi eller arvelig primær inert (manglende veer), bør utelukkes fra videre avl – uansett rase. Planlagte keisersnitt skal ikke foretas. Dersom oppdretter antar at tisper ikke vil være i stand til å føde naturlig skal hun ikke pares. En tisper som har hatt to keisersnitt skal ikke pares igjen.

Videre fremgår av Norsk Bulldog Klubbs etiske retningslinjer punkt 5 og 6 at dersom keisersnitt blir nødvendig i fødselsforløpet, skal det alltid gå minst ett år før neste valpekull fødes, og at ei tisper som har hatt to keisersnitt skal tas ut av avl. Det heter også at hvis ei tisper har hatt ett keisersnitt bør oppdretteren vurdere om tisper bør tas ut av avl.

Spørsmålet etter dette er om det foreligger tilstrekkelige holdepunkter for at keisersnitt er nødvendig på grunn av raserelaterte arveanlegg hos Engelske bulldog til tross for at NKK, Norsk Bulldog Klubb og de saksøkte oppdretterne av Engelsk bulldog legger opp til naturlige fødsler.

Det er for lagmannsretten fremlagt en studie av Katy M. Evans og Vicki J. Adams publisert i 2010 om «Proportion of litters of purebred dogs born by caesarean section», som omhandler frekvensen av keisersnitt blant et stort utvalg av rasehunder i Storbritannia. Av denne fremgår at andelen valper forløst med keisersnitt av Engelske bulldog var 86,1 %, som var nest høyest i prosent etter Boston terrier. Det fremgår ikke gjennomsnittstall for samtlige raser, men det fremgår for eksempel at 13,1 % av Cavalier, 81,3 % av Fransk bulldog og 27,4 % av Mops var født ved keisersnitt. Lagmannsretten legger liten vekt på denne studien ettersom den er fra 2010 og uten at oppdaterte tall for Storbritannia er presentert for lagmannsretten.

Pensjonert veterinær Astrid Indrebøs forklarte seg om temaet for lagmannsretten. Hun har PhD, skrevet artikler og bøker, herunder lærebok for veterinærer, om fødsel for smådyr. Hun har tidligere arbeidet på Norges Veterinærhøyskole og i NKK. Hun forklarte at det må rapporteres til NKK hvordan fødselen er skjedd; om den er skjedd naturlig eller ved keisersnitt, og at NKK så vidt hun vet er unik i så måte internasjonalt.

Det er for lagmannsretten lagt frem to ulike tabeller med tall fra NKK fra 2017 til 2022 med oversikt over fødselsmetode for totalt henholdsvis 119 og 136 Engelske bulldog. Lagmannsretten oppfatter at tabellen med høyeste antall inneholder oppdaterte tall fra NKK og at oversikten ikke er bestridt. Av denne fremgår at 69 av de 136 fødslene var planlagte keisersnitt, altså cirka 50 %, uten at årsakene til de planlagte keisersnittene er kjent. Det fremgår videre at av totalt 67 som forsøkte å føde naturlig, ble 21, altså cirka 31 % forløst med keisersnitt («hastekeisersnitt»), uten at årsaken til dette er kjent. Oversikten viser at den totale andelen keisersnitt uavhengig av årsak blant Engelske bulldog i Norge er cirka 66 % ($69 + 21 = 90$ av 136) i perioden 2017 – 2022.

Indrebø forklarte at en fødsel av fem til seks valper normalt tar seks til syv timer, men at det er avhengig av kullstørrelse og at en fødsel kan ta opptil 24 timer. Hun forklarte videre at man ikke må sammenligne fødsler blant hunder med menneskefødsel. Hun forklarte også at de fleste hunder i Norge føder naturlig, men at det er forskjeller fra rase til rase.

Indrebø forklarte at det er en myte at enkelte raser ikke er i stand til å føde på egen hånd, og at mange ut fra slik myte planlegger keisersnitt på forhånd uten ytterligere undersøkelser. Ifølge Indrebø var Chihuahua tidligere kjent for ikke å kunne føde selv med planlagte keisersnitt, men at 80 % av disse i dag føder selv etter at det ble tilrettelagt for det.

Indrebø forklarte også at naturlig fødsel er viktig for melkeproduksjon og morens instinkter til å ta vare på valpene, og at hunder som ikke kan føde selv ikke bør brukes til oppdrett. Hun mener at det dyrevelferdsmessig ikke er forskjell på planlagt- og hastekeisersnitt ettersom operasjonen og smerten vil være den samme. Hun forklarte også at hun aldri har brukt uttrykket «hastekeisersnitt», men at oppdretter skal være til stede ved hundens fødsel

og ta kontakt med veterinær ved faresignal, og at det alltid haster med å redde den første valpen.

Til sammenligning forklarte hun at om lag 80 % av Golden retriever føder selv, mens kun 50 % av Berner sennen føder naturlig, selv om den ikke er kortsnutet. Hun forklarte videre at 17 % av Mops fødes med keisersnitt og at 32 % av bokserer fødes med keisersnitt. Hun antok at cirka 80 % av alle hunder føder normalt og cirka 20 % ved keisersnitt.

Lagmannsretten viser videre til fremlagt oversikt fra NKK for perioden 1. januar 2017 til 1. juni 2022 med oversikt i prosent over henholdsvis planlagte keisersnitt og hastekeisersnitt for følgende raser: Boston terrier 31 % og 23 %, Fransk bulldog 45 % og 19,3 %, Engelsk mastiff 66,7 % og 0 %, Skotsk terrier 45,5 % og 18,2 %, Miniature bull terrier 41 % og 17,4 %, Vorsterhund strihår 4,1 % og 3,1 %, Clumber spaniel 60 % og 20 %, Pekingeser 15,8 % og 10,5 % og Dandie dinmont terrier 0 % og 0 %.

Som det fremgår av tallene over, føder cirka 69 % av Engelske bulldog i Norge som forsøker naturlig fødsel uten bruk av keisersnitt. Det vil si at andelen keisersnitt blant de som forsøker å føde naturlig er på cirka 31 %. Etter lagmannsrettens syn er dette høyt sammenlignet med andre hunderaser generelt. Samtidig er det andre ikke-brachycephaliske hunderaser med sammenlignbar andel keisersnitt etter forsøk på naturlig fødsel. Indrebø forklarte at etter det hun vet planlegges ikke keisersnitt for Berner sennen, hvor andelen keisersnitt er på cirka 50 %. Den relativt sett lave andelen keisersnitt blant Mops tyder også på at brachycephali ikke nødvendigvis er en avgjørende faktor.

Indrebø forklarte også at andelen keisersnitt ved forsøk på naturlig fødsel kan skyldes en rekke faktorer, som at valpen ligger skjevt mv., og at det ikke er forsket på mål av valper av Engelsk bulldogs hode sammenlignet med andre raser og sett i forhold til tispas bekken. Indrebø nevnte også en norsk masterstudie, hvor Engelsk bulldog ble undersøkt, som ikke fant forskjell på bekkenparameter, men hvor det ble funnet signifikant forskjell på mulighetene for å føde knyttet til overvekt og dårlig muskulatur. Indrebø opplyste at bulldoger ikke skal være tykke, og at det vil være i strid med standarden. Hun forklarte også at hunder med sterkere grader av BOAS ikke skal føde, og at selektering mot BOAS samtidig vil være selektering for selvfødende tisper.

Etter dette legger lagmannsretten til grunn at det ikke er tilstrekkelige holdepunkter for at andelen keisersnitt blant Engelske bulldog som forsøker å føde naturlig skyldes komplikasjoner på grunn av for stort hode på valpene, smalt bekken eller andre rasespesifikke forhold ut fra slik de er fremavlet. Lagmannsretten har heller ikke holdepunkter for at andelen planlagte keisersnitt skyldes slike forhold.

Uansett er det ikke tilstrekkelige holdepunkter for at det er en slik utbredelse av tisper som ikke klarer å føde normalt på grunn av raserelaterte forhold at dette medfører at NKK,

Norsk Bulldog Klubb og aktuelle oppdretteres avl av Engelsk bulldog er i strid med dyrevelferdsloven § 25 tredje ledd, jf. andre ledd.

9.5 Lagmannsrettens vurdering av Engelsk bulldogs evne til å pare naturlig

Lagmannsretten legger videre til grunn at hunder skal kunne pare naturlig, og at endring eller videreføring av arveanlegg som påvirker denne evnen negativt vil kunne være i strid med dyrevelferdsloven § 25 andre ledd, jf. tredje ledd.

Det er enighet om at forekomsten av kunstig inseminering er høyere blant Engelsk bulldog enn i en del andre raser. Det er imidlertid uenighet om hva som er årsakene til at det foretas slik inseminering, hvor alvorlig dette er for dyrevelferden og hvilken utbredelse det har.

Det er for lagmannsretten lagt frem to ulike tabeller med tall fra NKK fra 2017 til 2022 med oversikt over paring og inseminering for totalt henholdsvis 134 og 135 Engelske bulldog. Lagmannsretten oppfatter at tabellen med høyeste antall inneholder oppdaterte tall fra NKK og at oversikten ikke er bestridt. Av det totale antallet i perioden var det 47 (ca. 35 %) paringer og 88 (ca. 65 %) insemineringer.

Det synes imidlertid å ha vært en markant utvikling i forholdet mellom naturlig paring og inseminering blant Engelsk bulldog de senere årene. Tall fra NKK for 2011 viser at ingen Engelske bulldog paret naturlig, mens antallet naturlige paringer i for eksempel 2020 var på 38 % (11 av totalt 29) og i 2021 på 79 % (15 av totalt 19).

Av NKKs avlsstrategi oppdatert pr. 25. mai 2016 fremgår at matadoravl og tett innavl bør unngås og at avlen hos tallmessig små raser i stor grad er avhengig av utveksling av avlsmateriale med utlandet. Av Norsk Bulldog Klubbs avlsstrategi (RAS) fremgår at «rasen er i stand til å reproducere seg naturlig og det er ønskelig at dette blir foretrukket». Det fremgår samtidig at genpoolen til rasen er begrenset og at mange derfor velger å importere sperm fra utlandet. Dette kan skje ved nedkjølt eller frossen sperm. Oppdretter Lena Hauglands forklaring tyder på at bruk av paring og inseminasjon varierer ut fra krav til helse, gemytt, funksjonalitet, innavlskrav, at hannen ikke er brukt for ofte mv.

Veterinær Ragnar Thomassen forklarte seg om hvordan inseminasjon vanligvis skjer. Han er spesialist på reproduksjon, med doktorgrad i emnet, og har blant annet arbeidet på Veterinærhøgskolen og samarbeidet med NKK innenfor emnet. Han forklarte at inseminasjon ikke er smertefullt, samtidig som han påpekte at man må ha ganske mye erfaring for å få det riktig til. Ifølge Thomassen er inseminering viktig for å kunne importere verdifulle gener fra utlandet, og for å kunne hjelpe hannen hvor han ikke får det til eller for eksempel for å hindre smitte mellom han og hun hvor det er risiko for det.

Thomassen forklarte at bruken av inseminering varierer fra rase til rase, og at det kan variere i perioder avhengig av behov. Han forklarte at det for eksempel har vært vanlig for

Labrador og målrettet avl av førerhunder. Han forklarte at han ikke oppfatter at Engelsk bulldog mangler evne til naturlig reproduksjon, og at de vil få det til om man bare slipper de løs, samtidig som unge hunder har bedre fruktbarhet og evne til å få det til.

Etter dette kan lagmannsretten ikke se at det er ført tilstrekkelig bevis for at Engelsk bulldog ikke kan pare naturlig og at NKK, Norsk Bulldog Klubb og oppdretterne i saken ved avl på Engelsk bulldog viderefører arveanlegg som påvirker eller reduserer denne evnen negativt i strid med dyrevelferdsloven § 25 tredje ledd, jf. andre ledd. Hensynet til å sikre genetisk variasjon, helse og dyrevelferd for øvrig taler for at kunstig inseminering må kunne brukes i ikke ubetydelig omfang, så lenge naturlig paring tilrettelegges for hvor det er praktisk mulig.

9.6 Lagmannsrettens vurdering av andre helsemessige forhold hos Engelsk bulldog

Packer har i sin erklæring påpekt at selv om BOAS gjerne er betraktet som den mest presserende helsemessige bekymringen for Engelsk bulldog, så er rasen disponert for en rekke andre «welfare-compromising disorders» og mange av disse assosiert med deres ekstreme konformasjon.

Det er ikke tvilsomt at Engelsk bulldog også er disponert for en rekke andre diagnoser, som for eksempel dermatitt/eksem og cherry eye. Dette er også nevnt i NKK og Norsk Bulldog Klubbs avlsstrategi for Engelsk bulldog (RAS) som tilstander som synes å skille seg ut basert på deres helseundersøkelser. Samtidig fremgår av RAS at det arbeides med å redusere forekomsten av nevnte hudlidelsen og øyeproblemer, foruten at Norsk Bulldog Klubbs etiske retningslinjer foreskriver ulike krav for å redusere forekomsten av andre lidelser ved avl.

Lagmannsretten betviler ikke at Engelsk bulldog har andre helsemessige utfordringer knyttet til hvordan de er avlet frem enn det som er mer inngående vurdert over, og som har sammenheng med foretrukne eksteriøre trekk eller opphopning av defektgener på grunn av høy innavlsgrad. Det er imidlertid lagmannsrettens syn at det ikke er ført tilstrekkelige bevis for at de ankende partene med sin avlsvirksomhet viderefører slike trekk og egenskaper i strid med dyrevelferdsloven § 25 tredje, jf. andre ledd.

Lagmannsretten er i begrenset grad blitt presentert for bevis for slike andre helsemessige forholds betydning for hundenes helse, naturlige atferd eller velferd for øvrig. Det er heller ikke fremlagt dokumentasjon for en eventuell utbredelse i Norge, oppdagelses- og behandlingsmuligheter, arvbarhet og sammenligning med tilsvarende eller lignende lidelser hos andre hunderaser.

Etter dette er lagmannsretten kommet til at NKKs, Norsk Bulldog Klubbs og oppdretternes avl av Engelsk bulldog ikke kan anses for å videreføre arveanlegg som påvirker hundenes helse negativt eller som reduserer deres mulighet for å utøve naturlige atferd i strid med

dyrevelferdsloven § 25 andre ledd bokstavene a og b, jf. tredje ledd. Lagmannsretten kan heller ikke se at de ankende parters videre avl av Engelsk bulldog kan anses for å vekke allmenne etiske reaksjoner i strid med § 25 tredje ledd, jf. andre ledd bokstav c.

10. Sakskostnader

Spørsmålet om sakskostnader skal som utgangspunkt avgjøres særskilt mellom Dyrebeskyttelsen og hver enkelt av de ankende partene, jf. tvisteloven § 20-6 første ledd.

I Dyrebeskyttelsens søksmål mot Norsk Kennel Klub har ingen av partene fått medhold fullt ut eller i det vesentlige, jf. tvisteloven § 20-2 andre ledd. Erstatning for sakskostnader skal da som utgangspunkt ikke tilkjennes noen part.

Lagmannsretten kan ikke se at det er grunnlag for å fravike dette utgangspunktet etter tvisteloven § 20-3 eller § 20-4. Det foreligger ikke tungtveiende grunner for at en av partene skal tilkjennes sakskostnader etter tvisteloven § 20-3, helt eller delvis.

Lagmannsretten kan heller ikke se at noen av situasjonene som nevnt i tvisteloven § 20-4 foreligger. Sakskostnader blir etter dette ikke tilkjent i Dyrebeskyttelsens søksmål mot Norsk Kennel Klub, hverken for lagmannsretten eller for tingretten, jf. tvisteloven § 20-9.

Norsk Bulldog Klubb, Lena Haugland, Liss Bodil Olsen og Jorunn Rosander har fått medhold fullt ut overfor Dyrebeskyttelsen, og skal som utgangspunktet tilkjennes fulle sakskostnader etter tvisteloven § 20-2 første ledd, jf. andre ledd. Lagmannsretten er imidlertid kommet til at tungtveiende grunner gjør det rimelig at Dyrebeskyttelsen fritas for erstatningsansvar for sakskostnader overfor nevnte ankende parter, jf. tvisteloven § 20-2 tredje ledd.

Etter lagmannsrettens syn er det avgjørende at det var det god grunn for Dyrebeskyttelsen til å prøve saken fordi den var tvilsom, jf. § 20-2 tredje ledd bokstav a). Det foreligger ikke rettspraksis om anvendelse av dyrevelferdsloven § 25 på avl av hunder, og saken har reist rettslig tvil når det gjelder betydningen av raserelaterte helsemessige forhold ved avl av både Engelsk bulldog og Cavalier. Dyrebeskyttelsen varslet først Mattilsynet om oppdretteres påståtte brudd på dyrevelferdsloven § 25 ved avl av Engelsk bulldog og Cavalier, uten at det medførte avklaring av de rettsspørsmål saken reiser. Lagmannsretten kan heller ikke se at det pågående arbeidet med forskrift etter dyrevelferdsloven § 25 fjerde ledd vil avklare de rettsspørsmål saken reiser. Dyrebeskyttelsen vant frem mot de ankende partene for tingretten.

Dyrebeskyttelsen må derfor anses for å ha hatt behov for rettslig avklaring i saken hensett til de formål organisasjonen skal ivareta. På denne bakgrunn kan det ikke legges avgjørende vekt på at Norsk Bulldog Klubb, Lena Haugland, Liss Bodil Olsen og Jorunn Rosander har vunnet frem med anken og ikke kan bebreides for at det kom til sak, jf. § 20-2 tredje ledd bokstav b). Lagmannsretten har i denne sammenheng sett hen til at

oppdretterne kan stå i en annen stilling i denne sammenheng enn Norsk Bulldog Klubb, men finner likevel ikke grunn til å konkludere annerledes overfor dem enn overfor Norsk Bulldog Klubb.

Dyrebeskyttelsen har derimot fått medhold i det vesentlige mot Norsk Cavalierklubb, Inger Pettersen, Liv-Anne Klubben og Christel Hagen, og skal derfor som utgangspunkt tilkjennes fulle sakskostnader, jf. tvisteloven § 20-2 første ledd, jf. andre ledd.

Lagmannsretten er imidlertid kommet til at tungtveiende grunner gjør det rimelig at de nevnte partene fritas for erstatningsansvar for sakskostnader overfor Dyrebeskyttelsen, jf. tvisteloven § 20-2 tredje ledd.

Lagmannsretten legger avgjørende vekt på at det var god grunn for Norsk Cavalierklubb, Inger Pettersen, Liv-Anne Klubben og Christel Hagen å få saken prøvd ved fordi den var tvilsom, jf. § 20-2 tredje ledd bokstav a). Det må også for disse partene legges vekt på at saken har reist rettslig tvil når det gjelder betydningen av raserelaterte helsemessige forhold ved avl av Cavalier. De ankende partene må anses for å ha hatt behov for rettslig avklaring hensett til sakens betydningen for den avlsvirksomheten de driver.

Selv om det ikke er avgjørende for lagmannsrettens syn, viser den i tillegg til at når det gjelder de saksøkte oppdretterne av Cavalier, må det også ses hen til at disse må anses som tilfeldige utvalgte for Dyrebeskyttelsens søksmål. For oppdretternes del underbygger dette ytterligere at tungtveiende grunner tilsier at de fritas fra plikten til å erstatte Dyrebeskyttelsens sakskostnader etter tvisteloven § 20-2 tredje ledd.

Etter dette bærer partene hver sine sakskostnader. Tingretten kom til det samme, og det er ikke grunn til å gjøre endringer i tingrettens kostnadsavgjørelse, jf. tvisteloven § 20-9.

Avsluttende bemerkninger

Dommen er ikke avsagt innen lovens frist. Årsakene til dette er sakens omfang og andre presserende gjøremål for dommerne.

Dommen er enstemmig.

DOMSSLUTNING

1. Norsk Bulldog Klubb og Lena Haugland, Liss Bodil Olsen og Jorunn Rosander frifinnes.
2. Norsk Kennel Klubb frifinnes når det gjelder avl av Engelsk bulldog.
3. Inger Pettersen, Liv-Anne Klubben og Christel Hagen frifinnes for så vidt gjelder tingrettens domsslutning punkt 2.
4. For øvrig forkastes anken.
5. Sakskostnader idømmes ikke for noen instans.

Henrik Kolderup

Jonn Ola Sørensen

Ida Skirstad Pollen

Dokument i samsvar med undertegnet original
Signert elektronisk, Terje Jørgensen